

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

REDAKTÖR: LOTTEN DAHLGREN

INNEHÅLL:

HANS VIK, Mot höjderna. Poem.

LYDIA WAHLSTRÖM, Kyrkomötet och äktenskapslagarna.

LOTTEN DAHLGREN, Helene Dickmar. En studie.

EUGENIE BESKOW, Hvad gamla Agneta berättade.

L. D—N. Ellen Keys »Lifslinjer».

E. CM., Samskolans vara eller icke vara.

Litteratur: S—D., I sol och skugga. Dikter af E. N. SÖDERBERG. — F. E.,

Värlöften af FRIGGA CARLBERG. — E. WBG., Ludolf Ursleu den yngres

krönika af RICHARDA HUCH.

Föreningsmeddelanden.

Från skilda håll.

Salubrin.

För att öfvertyga sig, att Salubrin är en betydelsefull uppfinning, behöfs endast försöka det för behandling af **yttre skador**, för **toalettändamål** eller något annat i **bruksanvisningen** angifvet ändamål och använda det på sådant sätt, som erfarenheten visat vara lämpligt. Salubrin tillhandatälles i **Parfym-, Speceri- och Färgaffärer**. Partilager hos **Geijer & Co, Stockholm.**

“Baletto”

A. M. BORDSBILJARD

med gummivallar och patentskifva som ej kan slå sig,
cm. 185 × 93.

Komplett med 5 köer, 16 bollar m. m. kr. 150: —

Fotställning extra » 15: —

A. B. Nordiska Kompaniet

Regeringsgatan.

Aktiebolaget Nordiska Kompaniet.

Textilafdelning, Thyra Grafström.

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden, kläde, lärft- och yllestramalj, passande för **Dukar, Portiärer, Mattor, Kuddar, Serveringsdukar** m. m. **Mönster** uthyras. Rekvisitioner från landsorten ombesörjas pr omgående.

Obs! Ändrad adress: Regeringsgatan 5.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS! Särskild matsal för fruntimmer.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster m. fl.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå 54 Drottninggatan mottagas anmälningar till inträde i Förbundets

Sjukkassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötsehn af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10-4*),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten infutna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Följande småskrifter kunna erhållas genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå**, 54 Drottninggatan, Stockholm. Till landsorten expedieras de pr efterkraf eller mot insänd likvid jämte postporto.

Fredrika-Bremer-Förbundets uppkomst och utveckling. Föredrag af *Gertrud Adelborg*. Pris 10 öre.

Kvinnoarbete och Kvinnolycka af *Anna Sandström*. Pris 50 öre.

Under hvilka förutsättningar kan kvinnorörelsen blifva af verklig betydelse för kultur och framåtskridande af *Anna Sandström*. Pris 10 öre.

Till frågan om kvinnans politiska rösträtt. Ett diskussionsinlägg af *Natanael Beskow*. Pris 5 öre.

Bör den svenska kvinnan erhålla politisk rösträtt? af *Anna Whitlock*. Pris 10 öre.

De kvinliga kontors- och butikbiträdenas ställning. Ett bidrag till hufvudstadens arbetarestatistik. Pris 15 öre.

Petition uti Reglementeringsfrågan från Fredrika-Bremer-Förbundets Styrelse den 6 maj 1902. Pris 5 öre.

Rabatt lämnas vid rekvisition af minst 100 ex.

Stadgar och berättelser angående Fredrika-Bremer-Förbundets verksamhet utsändas gratis.

Svensk Dam-Tidning

15:de årgången 1904

erbjuder en underhållande och lärorik lektyr för svenska hem. Årgången 1904 kommer att innehålla bidrag af många svenska förf., därjämte värdefulla öfversättningar, bland hvilka särskildt må framhållas den i bokformat anordnade följetongen, en nyutkommen engelsk bok med titel:

På jakt efter en kvinnosjäl,
af

John Oliver Hobbs.

Dessutom en tysk serieberättelse under rubrik "*Mellan raderna*, roman i bref" af *Paul Oskar Höcker*.

Svensk Dam-Tidning

är tvifvelsutän en af Sveriges mest populära *familjetidningar*, som trots det billiga priset bjuder på ett värdefullt innehåll.

Prenumerationspriset är för $\frac{1}{1}$ år kr. 2.20,

$\frac{1}{2}$ år 1.20, $\frac{1}{4}$ år 70 öre.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1904

STOCKHOLM

AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI

1904

Mot höjderna.

*På väggarna i bergen
stå tänkespråk i prent.
De lära de villande lärorna lätt.
Därinne spelar dvergen
sitt silfverinstrument:
det räta är krumt, och det krumma är rätt.*

*Vi tjäna bergakungen,
vi gylja till hans mör.
De dansa, de sjunga i schakternas djup.
Sitt guld ur silkespungen
han öfver golfvet strör.
Det rullar, det lockar mot trappornas stup.*

*Nu nå vi djupets salar,
nu gungar ekots dån,
nu stänges om berget dess väldiga port.
Hvems är den röst, som talar,
jag vet ej hvarifrån?
"Är detta din lycka, det val, som du gjort?"*

*"Där trappor stupa branta
du krupit stenen blank;
du dårats, du döfvats, du sänkt dig i skam.
Mot solen trår hvar planta,
hvar ungtall, röd och rank.
Mot sjungande himlar de tränga sig fram.*

*“Hvem äger eld i barmen,
i hjärtat ädelt stål?*

Smält malmen och smid den till bändande stål!

*Hugg in med starka armen,
bryt väg ur grottans kvalm!*

Sök renare rymder, stig högt mot ditt mål!

*“Du sveder kanske vingen
för nära solens glöd.*

Hvad mer, om du störtas som Ikaros ned — “

*I bergen dröjer ingen,
där ligger dvergen död.*

Vi följa, vi följa mot höjderna med!

Hans Vik.

Kyrkomötet och äktenskapslagarna.

När 1903 års kyrkomöte beslöt att i den nya handboken behålla det gamla vigselformuläret oförändradt, tänkte man knappast, att frågan redan efter tio år skulle åter uppdyka. Då så emellertid vid senaste kyrkomöte varit fallet, bör detta af Sveriges kvinnor icke lämnas obeaktadt. Vi ha ett godt föredöme i det intresse, som från kvinnornas sida kom frågan till del för tio år sedan, främst uttalande sig i Esseldes lugna, af ädel kvinlighet och modig frisinthet präglade artiklar i frågan. Vid hennes principuttalanden är intet för oss att tillägga. I häfdandet af Kristi uppfattning af äktenskapet gent emot de gammaltestamentliga eller antika har hon intagit icke blott den moderna kvinnorörelsens utan också den äkta kristendomens ståndpunkt, och från denna ämna vi ej vika.

Men samma historiska situation kan aldrig fullständigt upprepa sig, och frågan om vigselformuläret har 1903 kommit in i ett nytt läge, för hvilket vi här måste redogöra. Att de kvinliga uttalandena från 1893 icke varit förgäfvnes, framgår tydligen af det försiktiga sätt, hvarpå ärendet denna gång behandlats. Icke ens

motionären, kontraktsprosten R. Kihlberg i Söderhamn, upptager 1893 års ändringsförslag fullständigt, utan nöjer sig med att därur framdraga några delar, bland hvilka just den öfverklagade punkten om hustruns underdånighet fattas. De prästerliga ledamöternas betänkanke nämner icke heller ett ord om denna sistnämnda punkt. Och resultatet af det hela blir, att kyrkomötet ingifver en »underdånig anhållan, det kungl. maj:t täcktes låta genom sakkunnige utarbete och för nästkommande kyrkomöte framlägga förslag till ett varsamt revideradt vigselformulär». Detta efter en diskussion, där de flesta talarne visade sig fullt uppskatta allt det goda i det hittillsvarande formuläret och där en af dem direkt förde kvinnornas talan med värme, sakkännedom och skärpa.

Man frågar då ovillkorligen hvarför en förändring alls blifvit bragt på tal, och vid närmare undersökning finner man, att det egentligen varit ett prästernas kraf, som gjort sig gällande. Detta finner man icke blott af den förda diskussionen, utan äfven vid en blick på de tre fordringar, »större enhetlighet, enkelhet och bibeltrohet», hvarmed kyrkomötet motiverat sin anhållan om en revision. Ty bakom den första och den tredje af dessa fordringar ligga liturgiska och dogmatiska skäl, hvilka säkerligen äro de flesta lekmän främmande, och endast krafvet på större enkelhet torde bland dem kunna påräkna någon vidare sympati. Ett oförevilladt öga märker ju lätt den något öfverlastadt praktfulla färgtonen i den bön, hvarmed akten avslutas — den som börjar med orden »Allsmäktige Gud». Denna bön med dess framkallande af »sällhet» och »trohet», »enighet» och »kärlek» såsom hardt när allegoriska gestalter och dess åberopande af Guds ljus och sanning, Guds hand och Guds heliga änglar i en oratorisk stegring, som slutar med ett — här för tredje gången upprepadt — åkallande af tre-enigheten, ingifver ovillkorligen vissa betänkligheter.

Men härvidlag kan en revision icke vara för mycket varsam.

År 1811 ansågs ju ännu den franskt klassiska retoriken såsom höjdpunkten af god smak, och dåtidens kyrka drog sig icke för att i likhet med kyrkan under de första århundrandena, kläda de religiösa tankarna i den form, som för samtidens bildning var den högsta. Vi undra om hon icke på så sätt bäst fyllde sin uppgift som folkets fostrarinna. Att denna uppfostran icke varit förgäfvad, framgår också af att folket till den grad fäst sig vid den Vallinska psalmbokens retoriska form, som verkligen fallet är. Och undras må, om denna litet pompösa, togadraperade högstämhet icke på det

hela taget är en för det svenska lynnet tämligen naturlig form, när det gäller så kallade högtidliga tillfällen. Vi svenskar älska att, som Selma Lagerlöf säger, väfva guldtråd in i lifvets gråa väf, och ett bröllop bör väl härtill kunna erbjuda ett osökt tillfälle. Skola vi då nödvändigt behöfva göra vigselakten torftig och förlägga all prakt till kläderna? Väl kan ej förnekas, att mycket afgudereri bedrifvits med »vackra» predikningar och »vackra» gudstjänster öfver hufvud taget, men vackra gudstjänster med talrika deltagare äro dock bättre än gudstjänster så torftiga, att de drifva folket ur kyrkan. Det är riktigt, att formen icke får draga uppmärksamheten från innehållet, men så gör en barskrapad, fattig form lika väl som en öfverlastadt praktfull. Och för öfrigt är det ju vid en vigselakt icke fråga om ett innehåll af samma beskaffenhet som en predikan.

Skall större enkelhet införas i vårt nuvarande vigselformulär, får detta således icke ske på bekostnad af den poesi, som nu onekligen där finnes. Under diskussionen i kyrkomötet citerades det norska vigselformuläret, men icke ens på våra skandinaviska grannfolk få vi obetingadt lita, när det gäller att söka förebilder; norr-mäns och danskars estetiska måttstock sammanfaller i fråga om religiös poesi knappast med vår egen, hvilket en blick på Grundtvigs och Landstads psalmer bör kunna säga oss. Icke heller får vördnaden för Olaus Petris hänsynslösa kraftpersonlighet komma oss att glömma hur litet fantasi som fanns hos den mannen, ty då upptaga vi kritiklöst, såsom föreliggande motion gjort, sådana plattheter som de rader ur 1529 års handbok, hvilka handla om en maka, »med hvilken man kan lefva i sänja, kärlek och gudsfruktan», i stället för de välkända orden om »en maka, hvilkens hjärta, öppet för sanning och dygd, känner sina plikter och sällheten af deras utöfning».

Men härmed ha vi också från formen kommit in på innehållet, d. v. s. det gäller att tillse hvad kyrkomötet mände mena med bibel-trohet. Komitén för handboksförslaget gaf oss 1894 ett sorgligt prof på den slags bibeltrohet, på hvilken i sanning kan tillämpas det gamla ordet om att »bokstafven dödar, men anden gör lefvande» — genom insättandet af ordet »kött» efter orden »de tu skola vara ett». Denna, den hittills enda skedda förändringen af 1811 års vigselformulär står egentligen i strid med 1893 års kyrkomötes beslut att låta formuläret oförändradt kvarstå, och ordet infördes efteråt endast på grund af det bemyndigande komitén erhållit att

vid slutredigeringen granska språkliga uttryck m. m. Detta ord, som på ett pinsamt sätt understryker en sida af saken, som sannerligen icke behöfver i onödan frammanas, föranledde också vid sista kyrkomötet, glädjande att omtala, kraftiga gensagor från sådana personer som professor Rudin, borgmästaren Wellander och domprosten Eklund i Lund.

Men införandet af ordet »kött» är tyvärr icke det enda, som kan ingifva fruktan för att vissa prästerliga kretsar ännu ej kommit längre än reformationstidens män i uppfattning af äktenskapets idé. Kanske vederbörande, hvilka ju gärna i fråga om kyrkliga förhållanden leta efter prejudikat från denna tid, skola uppfatta detta omdöme som ett beröm, men för vår del skulle vi — för öfrigt hänvisande till kapitlet »Renässans och reformation i Schücks Litteraturhistoria I» — vilja påpeka, att på ingen punkt den etiska känslan under det sista århundradet gått så framåt som på detta område. Hvilken himmelsvid skillnad mellan den reformatoriska uppfattningen, som — observera den engelska statskyrkans vigselformulär — sätter släktets förökelse och förekommandet af synd såsom äktenskapets förnämsta uppgift, och den imponerande inledningen till vår nuvarande vigselakt, där kärleken sättes främst af allt! Ovillkorligen undrar man om det är just detta, som sträfvandena efter bibeltrohet egentligen vilja åt, då man i motionärens båda förslag till en ny, mindre »neologisk alloktion» finner ordet kärlek placeradt i andra rummet, medan däremot på ena stället troheten, på andra stället *sämjan* (!) sättes i första. Man kunde sannerligen vara frestad att tro, att den erotiska kärleken äfven i dess renaste idealitet, d. v. s. i form af viljans fasta, själfmedvetna, lifsvariga böjande till en person, i kyrkans ögon vore en obiblisk storhet, endast ägnad att »draga hjärtat från Gud», i stället för att den enligt nutida uppfattning är ett villkor, hvarförutan ingen vigsel i världen kan göra äktenskapet till en sedlig institution.

Hvarför utgjuter man egentligen sådana vredesskålar öfver den stackars »alloktionen»? I själfva verket torde det nog vara den förut påpekade gustavianska retorikens uttryckssätt, som orsakat detta ogillande; man är ju så van vid att i dess form återfinna »neologiens» d. v. s. rationalismens innehåll, att man gärna bakom all franskt-klassisk vältalighet misstänker dogmatiskt kätteri. Och så anställer man alltför ofta, t. ex. i fråga om de Vallinska psalmerna, skoningslös jakt på de gamla vackra orden, som vore de endast ett tomt klingklang. Den bibeltrohet, som älskar ordet »kött», visar

sig här ha en påtaglig förskräckelse för sådana uttryck som »dygd och plikt», i hvilka dock vårt folk vänjt sig att inlägga både etiska och bibliska begrepp af stor räckvidd.

På det hela taget söker man nog i vårt nuvarande vigselformulär förgäfves efter någonting, som strider mot bibelns anda. Det föregifna krafvet på större bibeltrohet måste sålunda antagas åsyfta någon annan brist, och vi misstaga oss nog icke, när vi med begagnande af en numera mycket omtyckt teologisk term angifva den, såsom en brist på biblisk »fulltonighet». Där står nog åtskilligt sant om äktenskapet, men icke *hela* sanningen, så länge där fattas ordet om kvinnans underdånighet!! Detta ord hade man som bekant insatt i 1893 års förkastade förslag, nämligen i form af Pauli förmaning (Efes. 5: 22, 23; jfr 1 Kor. 11: 3!) »I hustrur, varen edra män, liksom Herren, undergifna, ty en man är sin hustrus hufvud, såsom ock Kristus är församlingens hufvud» — dessa ord, där hustruns Gudsförhållande på gammaljudiskt eller antikt sätt framställes som förmedladt genom mannen och kvinnan representerar en mänsklighet af andra ordningen. Detta är, som en tysk teolog anmärker, en tanke, som icke erkänner kvinnans sedliga personlighet och som måste skapa en klyfta mellan man och kvinna *), och man förvånar sig vid en blick på denna uppfattning icke öfver att Paulus också fullständigt förnekar hustrun viljans frihet, i v. 24, där det heter: »Såsom församlingen är undergifven Kristus, så vare ock hustrurna sina män undergifna *i allt!*» Man undrar endast öfver att 1893 års förslag hoppar öfver just denna vers och sålunda icke tycks förmå bära konsekvenserna af sin egen »bibeltrohet». Kanske fruktade man instinktmässigt en reaktion af den art, som Sophie Adlersparre sedan, trots detta utlämnande, påpekade såsom den blifvande följderna af det nya vigselformulärets antagande, nämligen införandet af obligatoriskt civiläktenskap?

Att emellertid äfven i år frågan om kvinnans underdånighet låg under hela diskussionen om vigselformuläret, fastän ingen uttryckligen sagt det — det förklarade prof. Rudin med bestämdhet, och äfven om han icke så ärligt uttalat detta, skulle man kanske ändå ha kunnat misstänka det. Motionären har visserligen icke i sin motivering föreslagit införandet af de nyss citerade bibelspråken, men då han fullständigt upptager — åtminstone såsom ett alternativ — 1893 års alloktion, där förmaningarna till man och hustru äro

*) L. Zscharnack: Der Dienst der Frau in den ersten Jahrhunderten der christlichen Kirche. Göttingen 1902.

väsentligt förkortade, tydligen i afsikt att de mot slutet af akten skola kompletteras med Pauli ord, frågar man sig ovillkorligen, om meningen äfven nu varit, att dessa ord i alla fall måste in. Vi kunna dock aldrig förutsätta, att man i sådant syfte skulle kunna tillgripa en blifvande »språklig revidering», i analogi med införandet af ordet »kött». Här kan det emellertid vara skäl att citera de ädla ord, som vid denna frågas behandling uttalades af en i Guds rikets tjänst grånad teolog, som inom vår svenska kyrka intager en allenastående ställning på grund af den vördnad han med rätta åtnjuter inom alla partier. Prof. Rudin yttrade bland annat: »Kyrkan bör af ren botfärdighet icke taga in något sådant, utan snarare säga till männen: »Käre män, det står väl hos Paulus, att kvinnan skall vara sin man underdånig. Men I hafven i alla tider så missbrukat eder makt, att I icke ären värda att höra detta vid eder vigsel, för att I icke därigenom mån få ett nytt stöd för edert maktbegär och eder härsklystnad.»

Till dessa ord ha vi endast ett att tillägga. Med återopande af den kristne Paulus, som framträder i orden: »Här är icke jude eller grek, här är icke man eller kvinna, utan alla ären I ett i Kristus Jesus», måste vi protestera mot hvarje försök att i våra dagar göra gällande den judiske Paulus, hvares lära i sina konsekvenser leder till undantagandet af kvinnans själ från Kristi lära om människosjälen själfständiga värde. Vi våga det i kraft af den evangeliska uppfattning, som i bibeln icke ser någon auktoritet för naturvetenskapliga, statsrättsliga eller sociala frågor, utan endast hvad den själf ger sig ut för att vara: ett vittnesbörd om frälsning.

Dåremot erkänna vi villigt tillvaron af ett annat kraf, som starkt framträder i motionen och i prästernas betänkande, om det också egendomligt nog icke fått något speciellt uttryck i kyrkomötets skrifvelse till kungl. maj:t. Det är nämligen hvad vi skulle vilja kalla krafvet på större *sanning* inom vårt nuvarande vigselformulär. Det är företrädesvis prästernas samveten, som här visat sig vakna, och vi kunna icke annat än uttrycka vår glädje öfver, att de vämjäs vid att kalla halft onyktra personer, sådana som stundom tyvärr uppenbara sig vid vigseln, för Herrens tjänare, eller vid att bedja Gud höra »böner» af uppenbara gudsförnekare, som själfva påstå sig aldrig bedja.

I detta fall sammanhänger krafvet på en förändring af vigselformuläret mycket nära med det kraf på utsträckande af civiläktenskapets användning, hvilket i två olika motioner tagit sig uttryck

vid senaste kyrkomöte. Den ena af dessa motioner, prof. Rudins, hvilat nämligen helt och hållet, den andra, domprosten Personnes, delvis på prästerskapets önskan att slippa mot Kristi tydligt uttalade bud skänka kyrkans välsignelse åt äktenskap mellan fränskilda.

* * *

Att Kristus förbjuder skiljsmessa, är endast en naturlig konsekvens af att han betraktar äktenskapet som en etisk gemenskap mellan två fria personligheter och icke såsom den gammaltestamentliga traditionen — d. v. s. tionde budet — anser kvinnan för ett slags egendom, som man efter behag kan växla. Orden i Luk. 16: 18: »Hvar och en som skiljer sin hustru från sig och gifter sig med en annan, han gör hor, och hvar och en som gifter sig med en, som är skild från sin man, han gör hor», tala sitt omutliga språk, hvad hälst en svensk biskop än må ha att anföra om »donum abstinentiæ».*) Men å andra sidan är det icke värdt att, som herr Hugo Tamm gjorde under debatten om denna fråga, göra detta förbud till en samhällelig lagparagraf, ty Bergspredikan bär en omissskänlig prägel af att vara ställd endast till Guds rikets verkliga medlemmar, Kristi lärjungar. Att rikta dylika den absoluta idealitetens bud till världen i dess helhet, skulle ju också för vår Frälsare ha varit det samma som att på denna punkt återföra sin lära till just den gammaltestamentliga lagiskhet han ville bekämpa. Ty hur skulle väl en icke personligen troende människa, som säkerligen känner till borgerligt aktningvärda äktenskap, där den ena eller båda parterna äro fränskilda, kunna betrakta ett förbud mot dylika äktenskap som annat än opraktiskt, fanatiskt och rigoröst? Och nu är det ju kärnan af Kristi egen kristendom detta, att han flyttat religionen från det yttre till det inre och i sitt rike icke vill veta af annan etik och dogmatik än den, som grundar sig på personlig afgörelse och personlig erfarenhet. Till dessa många däremot, hvilkas moral antingen hvilat på borgerlig rättskänsla eller på en låt vara religiöst färgad konvens, som dock icke sammanfaller med kristlig moral, till dem har detta kristendomens ideella kraf intet att säga, därför att de härvidlag ingen förståelse skulle kunna möta. Det var också dessa personer, för hvilkas »hjärtans hårdhets skull» den judiska staten tillstodde skiljsmessa, och den svenska staten, hvars plikt det är att

*) »Afhållsamhetens gäfv». — uttrycket »utom för hors skull» i parallell ställdt», Matt. 5. 32, är sannolikt ett senare tillägg.

inom sig rymma både kristna och icke kristna, har ingen rätt att på de senare tillämpa lagar, hvilkas berättigande de icke skulle kunna inse, därför att de äro stiftade endast för de förra. Men lika litet bör staten af dem, som äro särskildt satta att vara Guds rikets tjänare, nämligen prästerna, fordra uttalandet af Guds välsignelse öfver handlingar, som strida mot Guds rikets lagar och för kristna äro otillåtliga, om de också, borgerligt sedt, äro riktiga. Detta är emellertid just en af de hårda fordringar, som utgöra en naturlig konsekvens af den olyckliga sammankopplingen af kyrka och stat. Vi förvåna oss icke öfver att prästernas samveten börjat finna oket för tungt; snarare skulle vi kunna förvåna oss öfver att inom kyrkan ens några delade meningar visat sig råda, när det gäller en samvetsnöd, som redan för länge sedan tagit sig uttryck i en kyrkomötesskrivelse med liknande anhängan.

Denna reform, den enda som prof. Rudins motion kräfde, var för domprosten Personne dock endast det ena syftemålet. Det andra krafvet i den senares motion var, att de många fritänkare, som öppet erkänna, att den kyrkliga vigseln för dem är ett narrspel eller åtminstone saknar all betydelse, måtte befrias från att mottaga en välsignelse, som de nu hälst vilja slippa, men som de icke kunna undan draga sig, enär de såsom konfirmerade inom statskyrkan icke kunna få borgerligt äktenskap. Det kan icke annat än uppriktigt glädja alla kyrkans vänner att sålunda se en präst behjärtat icke blott prästernas, utan till ock med de icke kristna församlingsmedlemmarnas samvetsbetänkligheter — detta desto mer, som de kristnas psykologiska blick ej alltid räckt till för att upptäcka ens tillvaron af samvete hos en fritänkare. Och dock har detta samvete mången gång just i hithörande frågor gjort sig så starkt gällande, att personer för att slippa behöfva förknippa minnet af en lögn med minnet af sin bröllopsdag hållre valt den s. k. mindre lögnen att före vigseln anmäla utträde ur statskyrkan in i något annat af staten erkänt kyrkosamfund, där de dock aldrig sökt inträde. I andra fall, där samvetsgrannheten är ännu större, kan det inträffa, att kontrahenterna utsätta sig för de obehag, som kunna åtfölja det s. k. ofullkomnade äktenskapet, hvarmed menas sammanflyttning efter skedd trolöfning i vittnens närvaro -- ett äktenskap, som icke kan upplösas annat än efter laglig skilsmässa och som berättigar barnen att betraktas som legitima.

Detta slags äktenskap är i själfva verket endast en kvarleva från den tid, då den kyrkliga vigseln ännu icke blifvit det enda

vårt land juridiskt erkända sättet för äktenskaps ingående. Äfven den bildade opinionen har dåligt minne för gamla historiska traditioner, och få torde de vara, som ens veta, att den kyrkliga vigseln i Sverige först genom 1734 års lag blef obligatorisk; i kyrkolagen fanns den visserligen tidigare påbjuden, men dock icke förrän 1686. (Vi tillåta oss att här varmt rekommendera docenten juris doktor Elsa Eschelssons lilla utredande broschyr »Om Civiläktenskapets framträdande i svensk och utländsk rätt».) Dessförinnan var alltså »civiläktenskapet» regel, och om utvecklingen hos oss, liksom i nästan alla civiliserade länder i Europa — Finland, Ryssland, Serbien och Grekland äro de enda länder, där det hittills icke i någon form finnes infördt — tydligen går i riktning åt detta håll, borde alltså vi svenskar, som så mycket hålla på »det som gammalt och fornt varit hafver», icke känna oss ängsliga därför. Folkinstinkten har också i detta fall säkerligen träffat det rätta, ty äktenskapet i sin hederliga och lagliga form finnes ju lyckligtvis icke blott hos de kristna folken, och kan icke i sig själf betraktas som kristlig institution, annat än för så vidt kontrahenterna själfva göra den därtill. Där emot är äktenskapet, så visst som familjen är statens grundval, i hög grad en samhällets angelägenhet med viktiga borgerliga rättsverkningar och kan aldrig, såsom tyvärr mångenstädes sker på så kalladt frisinnadt håll, betraktas som en blott privatsak. Det naturligaste vore därför, att vi i enlighet med hvad domprosten Personne i sin motion föreslog, införde *obligatoriskt civiläktenskap*. Därigenom skulle dels allt trassel med undantagslagstiftning undvikas, dels skulle man slippa den uppfattning af civiläktenskapet såsom ett slags »straffvigsel», hvilken ännu på många håll gör sig gällande såsom en naturlig följd af dess undantagsställning och hvilken särskildt i fråga om äktenskap mellan fränskilda lätt kunde gifva den borgerliga vigseln en förhatlig prägel.

Kyrkomötet har emellertid icke bifallit hr Personnes förslag om obligatoriskt civiläktenskap, och hans andra alternativ, det fakultativa civiläktenskapet, bifölls endast med en modifikation, föreslagen af landshöfding Holmqvist. Den af motionen föranledda skrifvelsen till Kungl. Maj:t anhåller om en lagförändring i den riktning, »att åt alla sådana svenska medborgare, för hvilka enligt nu gällande lag kyrklig vigsel är den enda lagliga formen för äktenskaps ingående, medgifves rätt att, om de så önska, inför borgerlig myndighet i stället för genom kyrklig vigsel ingå äktenskap, samt att därvid sådana bestämmelser tillika varda meddelade, att icke kyrkans medverkan

må påfordras i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida.»

De skäl man på kyrkomötet anförde emot förslaget om obligatoriskt civiläktenskap, voro hufvudsakligen tvänne. Anordningen skulle bli opraktisk i vårt land med dess långa afstånd och de jämförelsevis fåtaliga borgerliga myndigheter, inför hvilka äktenskapets afslutande kunde försiggå. Men hvarför i så fall icke låta länsmanen eller t. o. m. kommunalordföranden (därest denne ej är präst) ingå bland dessa myndigheter? I England, där fakultativt civiläktenskap finnes, ombesörjes denna sak helt enkelt af »the registrar», d. v. s. den ämbetsman, hvilken sköter den kyrkobokföring, som i Sverige olämpligt nog är prästernas sak och som därför — o, ödets ironi! — fått det sublima namnet »pastoralvård». Man invänder nog genast, att då skulle ju »det högtidliga» ännu mer försvinna från den borgerliga vigseln, än hvad redan nu är fallet, men därmed äro vi inne på den andra invändningen, som på kyrkomötet framkastats, den nämligen, att borgerligt äktenskap för flertalet af vårt folk är motbjudande.

Härpå svara vi följande. Först och främst är det helt naturligt, att de flesta skulle välja kyrklig vigsel jämte den borgerliga, och i så fall är det svårt att inse, att den senare skulle kunna beröfva den förra dess högtidlighet. Och vidare är det inte alls så säkert, som man från pietistiskt-ortodox håll vill göra gällande, att folket i allmänhet fordrar kyrklig vigsel såsom *grundläggande* för äktenskapet. Den omständigheten, att den förut nämnda sammanflyttningen efter laglig trolofning — icke att förväxla med s. k. vildt äktenskap — ännu på landsbygden är så ytterst vanlig, torde icke alltid böra tagas som bevis på slapphet i de sedliga begreppen, utan fastmer till en del som ett i folkinстинkten kvarlevande minne af den tid, då kyrklig vigsel ej var behöflig för ett lagligt äktenskap. Och för öfrigt är vår landtbefolkning till sitt skaplynne på det hela taget så pass rationalistisk, att dess instinktmässiga vördnad för lag och förordningar säkerligen snart skulle göra slut på alla i detta afseende också tullkomligt onödiga religiösa skrupler, därest dessa icke afsiktligen underblåsas från annat håll. Ännu finnas nog i vårt land bygder, på hvilka kunna tillämpas de intensiva ord, hvarmed Gustaf Adolf i sitt berömda afskedstal till ständerna 1630 talar till prästerna om deras åhörare, »hvilkas hjärta I hafven uti edert våld till att vrida och vränga det, hvart det eder löster». Det vore önskvärdt, att en dylik makt, där den finnes, icke användes i baksträfvartendensernas, utan i den sunda utvecklingens tjänst.

På det hela taget inger det sista kyrkomötet i detta afseende goda förhoppningar för framtiden. Visserligen har mötets brist på uppfattning af den allmänna opinionens kraf på borttagandet af konfirmationslöftena och »begrafningen i stillhet» i bildade kretsar väckt förstämning, men i stället har behandlingen af katekesfrågan samt af förslaget om prästedens utbytande mot löfte tydligt visat, att 90-talets reaktionära tendenser äro på retur inom kyrkan — till allvarlig glädje för många bildade kristna, som nästan börjat miss-trösta om att kyrklighet och kultur någonsin mera skulle kunna komma att draga jämt.

Lydia Wahlström.

Helene Dickmar.

En studie.

Det var vid tiden för den beryktade »Handskefejden». Björnsons »En handske» hade kastat en brand i sinnena och sedlighetsfrågan, som hittills hört till de ämnen, »man inte talar om», blef med ens ställd under offentlig debatt. Man förstod, att om det fanns en anfränt punkt i den modärna samhällsorganismen så var det här och att det var på denna fläck diktaren med obeveklig stränghet satt sitt finger.

Björnsons stycke var ämnadt till stridshandske och som en sådan blef det upptaget. Otaliga voro de tidningsartiklar, skrifter och diskussioner för och emot den s. k. handskemoralen, som framkallats först då dramat utgafs i tryck och sedan då det uppfördes på scenen. Hetast stod naturligtvis striden vid själfva den hård hvarifrån brandfacklan utslungats, nämligen Kristiania. Bland alla de många i tal och skrift förekommande inläggen var det emellertid ett, som mer än alla andra gjorde väsen af sig. Det var det öppna bref i frågan, som stod att läsa i »Luthersk Ugeskrift», och hvars författare var den kände, högt aktade teologen, professor Monrad. Med användande af hela sin teologiska lärdom och stödjande sig på sin prästerliga auktoritet, söker förf. bevisa, att den i »En handske» häfdade teorin om ett moraliskt likhetstecken mellan man och kvinna vore ägnad att »undergräfvat det sedliga samfundet». Kvinnans fordran på renhet hos mannen vore, om man såg saken i sömmarna, i

själfva verket ett utslag af moralisk perversitet å hennes sida och skulle medverka till familjebandens upplösning.

Obesvaradt blef, som man kan förstå, herr professors bref icke. Många och slående voro de protester, som höjdes mot denna förvända tolkning af moralens bud, och ej minst kraftig var den som kom från Björnson själf. Men i hela denna kör af protesterande förnams en stämman med en mer gripande och öfvertygande timbre än de öfrigas. Och ej underligt, den kom nämligen från det håll, där man var djupast intresserad i stridens utgång, från kvinnornas eget. »En Kvinderöst i Handskespörsmaalet. Aabent brev til Hr Professor Monrad», heter det inlägg, hvarpå här syftas.

Den lilla skriften är icke mångordig. På några få sidor har den uttalat hvad som är att säga i saken, ej ett ord för mycket eller för litet. Med en skärpa i logiken, som borde fått hrr professorn att göra stora ögon, går den steg för steg motståndaren inpå lifvet, och på samma gång med ett behärskande af uttrycksmedeln, som röjer den medfödda skriftställaretalangen. Men framför allt är det den fina kvinligheten, som på en gång värdig och skygg vibrerar på hvarje rad, man frapperas af vid läsningen af den lilla broschyren. Man förstår, då man lyssnar till denna »kvinnoröst», att det måste ha varit en bjudande makt, starkare än alla andra hänsyn, som kom den att tala, ett så mycket större bevis på moraliskt mod på den tiden, midten af 80-talet, då det ej var så vanligt som nu att kvinnoröster läto höra sig i församlingen.

När jag nu lärt känna människan, som dolt sig bakom orden, fattar jag först riktigt hur stark den makt måtte ha varit, som frambesvurit den gripande protesten. Det har icke varit af fri vilja den, från hvilken den utgått, blandat sig i dagens strid. Den har kommit till under inflytande af den heliga vrede, som orättfärdigheten väcker hos hvarje nobelt sinne, en vrede, som ger kraft äfven åt den svagaste arm. Det är också därför den träffat så djupt, och »en Kvinderösts» uttalande blef ett ord i sinom tid, som väckte och manade kraftigare än många andras. Samma oafvisliga »trang» till att gripa in, där det gällde att slå ett slag för sanning och rätt, synes ha legat till grund för de tre å fyra litterära essayer, som utgäfvos de följande åren under skydd af samma förklädnad, som den bakom hvilken handskebroshyrens anonyme författare dolde sig. De äro ett slags stridskrifter äfven dessa, framkallade af den polemik, som Ibsens problemdramer, särskildt de som röra sig kring äktenskapsidén, alltid och oföränderligen dragit med sig. Studierna öfver

»Fruen fra Havet» och »Hedda Gabler» med författarmärket »En Kvinderöst» höra till de intelligentaste bidragen till Ibsenlitteraturens voluminösa bibliotek.

* * *

Snart skulle det dock visa sig, att det var åt själfständigt skapande, icke endast åt granskning af andras diktverk, förf:s egentliga konstnärsbegåfning pekade. Det var novellen »Ud i livet», som, på samma gång den uppenbarade pseudonymen Helene Dickmars identitet med »En Kvinderöst», visade, att man här hade framför sig en fullt utvecklad diktarpersonlighet. Icke så att förstå som om Helene Dickmars första större arbete i alla delar är ett mästerverk. Det är en societetsroman med de för en sådan oundvikliga bihangen af flirt och balkonversation, eleganta toaletter och mondäna interiörer, men ser man förbi alla mer likgiltiga accessoarer finner man, att en lefvande, varmt kännande själ beandrar bokens sidor och att en djup människokännedom ligger till grund för skildringen. En utpräglad känsla för det konstnärliga jämmättet och en redan högt uppdrifven stilistisk formgäfv, låter en för öfrigt glömma de något matta färgerna.

»Min håg och min önskan har alltid varit att *skapa* människor, karaktärer — karaktärsutveckling — dramatiska situationer, att påvisa hur människoödet förskjutes och förvanskas genom miljön och de mänskliga institutionernas samt samhällslifvets svagheter och hämmande inflytande», har en gång Helene Dickmar yttrat på tal om sitt författarskap. I »Ud i livet» visar hon hur detta ödesdigra ingripande kan sköfla en ung varelses lycka, redan från hennes första steg på den törnestig som kallas världens.

En rikare och fullare utveckling af sitt diktarprogram skulle hon dock gifva åt sitt nästa arbete, berättelsen »Ellen», som utgafs år 1893. Själsoanalysen, som alltid är det mest framträdande draget i Helene Dickmars litterära produktion, är här fördjupad till en fullt behärskad konst. Människosjälens utveckling eller inre växt genom de yttre villkoren är det tema, hvilket hon älskar att i mångskiftande tonarter variera. Så äfven här. »Ellen» är skildringen af ett omaka äktenskap med dess olycksaliga konsekvenser, tragiska ej endast för de två makarna, utan äfven för dem, hvilka genom förhållandena komma att ingripa i dessas öde. Till skillnad från det stora flertalet äktenskapsromaner är det här *mannen*, som är den finare naturen, och det är också han som blir den förlorande

parten i den maktlösa striden att söka sammansmälta två heterogena sjäselement till den harmoniska enhet, som ensam utgör det sanna äktenskapet. Sällan torde en kvinlig författare skapat en manlig karaktär af en så utsökt finhet som hufvudpersonen i »Ellen», något vek och drömmande, men själsnobel i hvarje tum, utan ett spår af romanhjärte-schablon.

För öfrigt går förf. längre än till en blott och bar framställning af slitningen inom ett äktenskap mellan tvänne motsatta naturer, en flack och en djup, hon ställer fram äktenskapsspörsmålet med dess i mångt och mycket ännu olösta gåtor. Och har hon ej funnit en af nycklarna till problemet med de ord hon låter mannen yttra på ett ställe i boken? »Jag ser icke endast min egen skuld i detta — men släktets och förgångna släktens — långt, långt tillbaka! Och jag har förstätt, att jag måste taga min del af straffet . . . straffet för att vi — vi män — i alla tider icke ha frågat oss själfva, *hvarför* vi gjorde den eller den kvinnan till vår hustru . . . för det vi icke tänkte på en mogen kvinna i lifvets arbete, allvar och plikter, men på en kvinna, som behagade eller förtrollade oss . . . och som vi gärna ville äga.» — — —

Men utan att förf. så understrukit afsikten att det på något vis verkar nedstämmande, är »Ellen» samtidigt en slags kvinnosaksroman. Vi finna där typen för en nutidskvinna, en sådan som vuxit fram som kvinnofrigörelsens yppersta blomma, karaktärsfast, stark, plikt- och målmedveten, något stel i de yttre linierna men rymmande en hel värld af värme och innerlighet. För en sådan kvinna blir kärleken, när den tagit hennes varelse i besittning, icke en allt behärskande makt, som kräfver sin rätt äfven om andras trampas i stoftet, utan den evighetsstråle, som, genombrytande den jordiska försakelsens och resignationens tunga töcken, visar vägen till ett högre lifsmål. Från den s. k. »nya kärleksreligionens» bekännare skall en sådan tolkning af Eros bud endast framkalla ett medlid-samt löje, men tusentals kvinnor, — och främst de som blöda af ett oläkligt hjärtesar — skola vittna, att här och endast här ligger räddningen. Det är på ett sådant »bortom» förf. visar, samtidigt med att hon låter lifvet med hvad det kräfver af arbete och plikter komma till sin rätt. Därför har hon också af sin »Ellen» skapat ett verk, som, fastän det handlar om den jordiska lyckans förintelse, efterlämnar ett bestående intryck af ljus och harmoni.

Det skulle förgå en hel del år efter »Ellen» innan Helene Dickmar åter uppträdde med ett nytt diktverk *). Jag känner ej anledningen till denna långa tystnad. Hade hennes skygga diktar-gemüth blifvit tillbakastött af den offentliga kritikens hårdhändta och oförstående beröring? Möjligen. Jag tror dock att »Ellen» vunnit genklang just hos de läsare, hvilkas förstående en förf. mest af allt eftersträfvat, de verkligt själsnobla, ehuru de oftare stå att finna bland de »stilla i landena», därifrån inga världsrykten utbasunas. Men troligast är, att under denna tid lifvet, som enligt hennes mening alltid bör sättas framför konsten, gjort sin rätt gällande och kräfde offret af den senare. När förhållandena tillåta deras sam-mansmältande skulle »en Kvinderöst» åter tala.

Med »Korsvei», som utgafs 1901, ikläder sig Helene Dickmars diktning en ny konstform, den dramatiska. Vid första påseendet verkar öfvergången ej lycklig. Skådespelet ställer ju i fråga om det rent tekniska stora fordringar på framställningen; hur djupt förf. än griper in i det mänskliga, hur följdriktig utvecklingen, hur kraf-tiga de mot hvarandra ställda konflikterna, det blir ändå själfva den yttre »placeringen», som afgör framgången. När stycket i fjol efter en del motigheter fördes fram på Kristiania Nationalteater, slog det, fastän hufvudrollen på ett förträffligt sätt lär ha återgifvits af fru Dybvad, ej heller igenom, för så vidt man därmed menar, att det länge höll sig på repertoaren. — Ett öde, som det för öfrigt delar med de flesta idé-dramer, t. o. m. Ibsen och Björnson locka, efter hvad jag hört från norskt håll, icke många kvällar å rad fullt hus.

Men äfven vid första *genomläsningen* af »Korsvei» stannar man vid de många väl minutiöst utarbetade detaljerna innan man gripes af det verkligen stora och enhetliga i själfva ämnet. Läser man en gång till klarnar intrycket, och man finner, att den länk vid länk hopfogade kedjan i dramats utveckling på samma gång logiskt och konstnärligt förbinder idé och handling. Den nästan alltför ängs-liga omsorg hvarmed dessa länkar passats i hvarandra röjer väl ibland den ovane dramaturgen, men, som sagdt, man glömmer fort nog att fundera på de små tekniska bristerna och låter sig helt fångslas af den djupa idé, hvarpå dramat är byggt.

*) Under mellantiden har dock ett mindre arbete af Helene Dickmar »To literære Studier» behandlande »Den moderne litteratur och Henrik Ibsens Bygmester Solness» varit synligt i bokhandeln. Men en del tid-skriftsuppsatser, af hvilka jag likväl ej varit i tillfälle att lära känna mer än ett par. torde också under dessa år flutit ur hennes penna.

»Korsvei» framställer den tragiska konflikten, som uppstår i en kvinnas lif, då hon ställes mellan, å ena sidan det personliga lyckokravet, å den andra modersplikten och dess obönhörliga fordran på själförgäthenhet och offer af det egna jaget. Här göres slitningen så mycket skarpare, emedan hon som har att välja måste, i fall hon stannar vid det senare, göra den dubbla öfvervinnelsen: afstå från den hon älskar och offra sig för det barn, hvars far aldrig ägt hennes kärlek. Helene Dickmar har af denna moder och älskande kvinna gjort en storslagen gestalt. Efter ett lifslångt martyrskap som hustru åt en ovärdig make, hvilken hon endast håller fast vid för barnens skull och af denna hos en stolt kvinna så naturliga själfbevaringsdrift att, kosta hvad det vill, hålla världen utanför sina personliga sorger, är hon äntligen fri. Maken är död, den man, hvilken för henne personifierar lifvets högsta sällhet, ber henne blifva hans, äntligen skall *hon* också få känna hvad det är att lefva, hon behöfver endast sträcka ut sin hand och lyckan är hennes. Men då, i det afgörande ögonblicket, påminnes hon om, att lifvet har andra facetter, än den som återspeglar den erotiska kärleken. Hon upptäcker, att den unge sonen bär på ett olyckligt fädernearf, som oundvikligt skall medföra hans moraliska och fysiska undergång om han undandrages moderns oafåtliga personliga omsorger. Ingår hon ett nytt äktenskap, måste detta innebära att den unge lämnas åt sitt öde, det gifs blott *ett* antingen-eller: sonen eller älskaren. Och hon väljer — den förre.

Och denna själstragedi, där människo-öden afgöras, går som en underström till alldagslifvets mördande banalitet. De viktigaste lifsbestämmelser löpa ju jämsides med den oändlighet af små hänsyn och plikter, hvaraf vår hvardagsexistens är sammansatt. En tragedihjältinna efter antikens mönster kunde i all sköns ro slita sitt hår och stilla sina kval i himmelsstormande monologer. »Fru Mathilde» i »Korsvei» får vackert tiga still, ehuru det skriker af smärta inom henne och hennes inre ej är mindre sönderslitet än hennes forntida olyckssystrars. Hon är moder, husmoder, värdinna, societetsdam, allt detta först och sedan kvinna. En af de präktigaste greppen i Helene Dickmars skådespel är den grymma kontrasten mellan det som synes på ytan af det konventionella lifvet och det som lefver och andas på dess djup. Antikens kvinnogestalter rörde sig väl med storslagnare later, men fru Mathildes bild når lika fullt det tragiska skönhetsmättet, och den synes oss sannare, emedan den står det verkliga lifvet så mycket närmare.

Nu ligger ett nytt drama af Helene Dickmar framför mig: dess titel är »September». Närmast är det dess framträdande som föranledt denna lilla studie, med hvilken jag sökt visa utvecklingen af en af de mest sympatiska kvinliga författarepersonligheter den nutida norden äger. Skulle jag härigenom lyckas göra den känd och uppskattad äfven hos oss vore mitt ändamål vunnet.

»September» står formellt taget långt öfver »Korsvei». Förf. har ej försummat att göra sig till godo alla de lärdomar hon hämtat af sina första erfarenheter på dramatikens törnbeströdda väg. Nu letar man förgäfvets efter några döda punkter vare sig i dialog eller handling. Konstnärligt sedt når förf. här, enligt min tanke, mycket högt, och på samma gång återfinner man den själsfördjupning, som man aldrig saknar i ett verk af Helene Dickmar.

Öfver »September» hvilat, som namnet anger, en stämning af höst, med ett på samma gång rikt och kraftigt anslag, som väl stämmer till vemod, men icke verkar beklämmande. Det finnes för öfrigt så mycken färgglädje där, rent bokstafligt fattadt, ty där talas mycket om skön konst, konstideal och konstnärssträfvanden, och med ett konstnärligt skoladt sinnes förståelse upprullar förf. för åskådaren bild på bild af rent målerisk verkan. Den dels färgmättade, dels beslöjade stämningens, icke den dramatiska effektens, blir den förhärskande behållning läsningen af stycket efterlämnar. Något sådant torde också förf. afsedt då hon valt att utgifva sitt arbete som »läs-drama», utan direkt tanke på scenen.

Äfven nu ställer förf. fram problemet angående den medelålders kvinnans ställning till lifvets lyckomöjligheter, och liksom i »Korsvei» visar hon att dess facit är lika med noll. En hård dom skall det väl tyckas, om man betraktar hvad som förstås med lycka för lifvets högsta vinning. Helene Dickmar räknar, som vi sedt, med andra värden, och har dessutom förstått, att den mognade kvinnan först då blir som konstnärlig gestalt antaglig när hon på det erotiska planet vet att draga skiljelinien mellan sig och den rätt som företrädesvis är ungdomens. Så skulle Eva, den kvinliga hufvudfiguren i »September», förlorat mycket af sin värdighet, af de rena fasta linier hvarmed förf. utmärkt henne, om den varma känsla hon hyser för den unge målaren, hennes fosterbroder, en känsla halft moderlig, halft den älskande kvinnans, blifvit besvarad. Nu ger hon — om än ej utan strid — vika för den yngre rivalen, hon som på ett ögonblick vann, hvad årtal af hängifvenhet ej mäktat, och som intuitivt förstod den unge konstnären bättre än hvad Eva med sin öfverlägsna

begåfning, sin gränslösa kärlek någonsin gjort. Aldrig har förf. psykologiskt trängt djupare än vid teckningen af Evas gestalt, hon som genom den bittraste af alla jordiska erfarenheter skulle finna, att äfven en kärlek ledd af de renaste motiv kan vara ett lifslångt misstag. Men icke blott Eva, äfven den unge målaren och den unga flickan han älskar, ja, de i stycket ingripande bipersonerna, alla framstå i den fina karaktärsnyansering, som endast den som med kärlek och förstående blickat in i människonaturen, kan förläna sina diktade skapelser. Det är en lifsbild i poetisk gestaltning Helene Dickmar skänkt oss i sitt nya skådespel, en sådan som ett lands litteratur måste betrakta som en lycka att kunna räkna som sin egen.

* * *

Det var sommaren 1902 omständigheterna för första gången brakte mig i personlig beröring med den författarinnan, hvilkens arbeten jag här i korthet sökt skissera. Vid det stora nordiska kvinnomötet i Kristiania det året, hade våra bröder norrmännen med älskvärd gästfrihet öppnat sina hem för de främmande representanterna, och då jag var en af dem hade äfven till mig ingått en inbjudning, hvilken innebar, att jag under mötesdagarne skulle vara gäst hos »Generalkonsul Butenschön på Skøien», utanför Kristiania.

Det var en vacker sommardag i början af juli min okände värds ekipage förde mig längs Drammensvejens härliga aveny vid Kristianiafjorden med sina präktiga blomsterinfattade villor, hvars yttersta fortsättning omedelbart öfvergår till den fria landsbyggden. Här taga också ägorna till »Hovedgaarden» Skøien vid, en liten domän för sig, där parken blir till skog, trädgårdens gräsmattor utveckla sig till fält och ängar, och mot ett perspektiv, där fjordens glittrande vatten och de blå åsarna bilda bakgrunden, ligger manbyggnaden, påminnande om ett litet italienskt marmorslott, med sin af smäckra marmorpelare uppburna fasad, ehuru, efter hvad jag sedan fick veta, den skimrande hvita och rosafärgade stenen icke hämtats från något Carrara utan brutits ur ärlig norsk klippgrund.

Helt imponerad af all denna härlighet gjorde jag min blygsamma entré i det förtrollade slottet. En mattbelagd hall förde till en elegant trädgårdssalong och här kom en ännu ungdomlig dame mig till mötes, hvars hela uppenbarelse, den smärta och graciösa hållningen, det på en gång okonstlade och om världsvana vittnande sättet, något visst drömmande öfver de sjäfulla dragen, allt med ett

ord syntes mig på ett utsökt sätt anpassadt efter den förtjusande omgifningen. Det var husets härskarinna och min värdinna, Generalkonsulinde Hanna Butenschön, jag hade framför mig. Några älsk-värda välkomstord och så kom det enkelt: »Jag är författarinnan Helene Dickmar.»

Mitt ansikte måtte ha förrådt hur litet i själfva verket detta namn sade mig. Jag visste ju att en norsk skriftställarinna bar det namnet, men jag letade förgäfvets i mitt minne efter något arbete jag läst, som kunde sättas i förbindelse därmed. Litet förlägen skulle jag med några fraser försöka öfverskylla min okunnighet, då min värdinna med ett fint, ehuru något vemodligt leende afbröt mig: »Äck, ni behöfver ej göra några förklaringar! Det är ej många som känna Helene Dickmar.»

Under de dagar jag sedan hade lyckan tillbringa i detta vackra, gästfria hem, erbjöds mig rikt tillfälle att få denna lucka i min kunskap fylld. Jag lärde känna Helene Dickmar, den rikt och varmt kännande kvinna, hvars själ jag efteråt skulle se afspeglad i hennes böcker. Jag kom att förstå hur äfven den, som själf är ställd på solsidan af lifvet, kan äga denna ytterligt fina känslighet för andras, mindre lyckligt lottades lidanden, att det kastar som en slagskugga öfver ens egen ljusa väg. Att helst, och det framgår ju också af Helene Dickmars hela diktning, det är åt de sår som blöda i tysthet en sådan kvinna delar ut af sin varma medkänslas balsam, emedan hon känner dem bäst, och att det är för den dolda smärtans källsprång, hvilka hon med sitt hjärtas slagruta uppdagar, hon som konstnär finner sina djupaste toner.

Hvad som dessa dagar af oförgätligt innehåll vidare lärde mig var, att det är sådana tolkare af det svårtydda problem som kallas kvinnans väsen mänskligheten nu mer än någonsin behöfver. Tolkare som, i likhet med Helene Dickmar, på en gång klarsynt och ideellt betrakta lifvet och hvilka i dikt som gärning veta att förverkliga Elisabeth Brownings djupa ord:

»Jag tror icke på förädling utan lidande, på framsteg utan strid, på dygd utan frestelse. Minst af allt betraktar jag lycka som målet för människans lif. Vi se mot högre ting, vi ha ädlare uppgifter.»

Lotten Dahlgren.

Hvad gamla Agneta berättade.

Ingen kunde berätta som gamla Agneta. Inte att hon lade orden så vackert. Nej, egentligen berättade både far och mor mycket vackrare. Nej, det var inte det. Det var det, att man hörde på gamla Agnetas röst när hon berättade, att hon själf trodde på hvartenda dugg, var det än aldrig så vidunderligt.

Far och mor sade om spöken och troll: »De finns inte.» — »De finns», sade gamla Agneta. Hon kände dem som hade sett sådant, och själf hade hon sett sådant otyg, till och med på ljusa dagen.

Men en kan aldrig få tag i det med händerna, sade hon, det gör sig så tunnt och smalt som ingenting och kan gå rätt igenom väggen.

Gamla Agneta var själf så tunn och smal som ett litet spöke och fick något rent trollbesynnerligt öfver sig, där hon satt hopkrupen i skymningen eller vid brasskenet och berättade för barnen.

Gamla Agneta eller »jungfrun», som de andra tjänarna kallade henne, hade som 18 års tös kommit till barnens mormor, när denna gifte sig, och blifvit kvar där ända tills mormor dog och hon själf var en gammal gumma. Nu bodde hon i en liten kammare för sig i prästgården, utan att kunna ta sig något före, kunde inte mer hålla reda på tid och annat sådant, utan blandade ihop allt möjligt på ett besynnerligt sätt. Det enda hon hade riktigt stadigt fast i minnet var spökena och trollen och så mormor, nådig frun eller »nådan», som hon kallade henne.

Folk sade att gamla jungfru Agneta blifvit litet fnåskig på gamla dar, men hur det nu var med den saken, så trufdes hon och barnen förträffligt tillsammans.

Det gick knappt någon kväll utan att de kommo insmygande i hennes lilla rum hälst om vinterkvällarna, då mörkret stod på lur utanför fönsterrutorna och Agneta satt framför sin brasa och kastade vedträ efter vedträ på elden. Hon hade då tagit hunden eller katten upp i knäet och satt och strök den, medan hon stirrade in i flammorna med ett uttryck i sitt lilla rynkiga ansikte som om hon satt inne med all världens hemligheter.

»Vill inte Agneta berätta något för oss?» frågade barnen.
»Något om troll och spöken och sånt?»

»En ska inte tala med barn om tocket otyg, som en ska be Gud bevara sig från att få se», sade Agneta.

Och hon begynte vagga fram och tillbaka med kroppen medan hon tryckte läpparna så hårdt ihop, att näsan och hakan, som ständigt sågo ut som om de drogos emot hvarandra, nu nästan möttes. Litet efter suckade hon tungt.

»Jag sitter och tänker på soldaten», sade hon, »den där soldaten, som blef skjuten ihjäl».

Barnen tittade på hvarandra. Soldaten var nämligen alltid inledning till spök- och troll-historieraden.

»Jag sitter och tänker på soldaten», fortfor Agneta, »och det var förskräckligt. — Tänk att de ska va' så stränga! Han hade inte gjort mer än hållit sin förman öfver armarna. Det fattades en knapp i hans rock, när han kom på paraden, och då slog förmannen honom, slog honom så. Och då tog soldaten och höll honom öfver armarna — så här — inte ett grand mer gjorde han. Det kunde vara nog nu, tyckte han. Och för det blef han skjuten ihjäl. Tänk, bara för en knapp! Är det inte förskräckligt, att människor ska göra så mot hvarandra? Mor min såg när de förde bort honom, och han grät så, han grät så att tårarna trillade på honom så stora som ärtor. Det kan ingen tänka hvad han grät.»

Det var så förfärligt sorgligt detta med soldaten, att barnen grepos af en djup beklämning. Men nu kommer historierna glidande, den ena efter den andra, och allt hemskare och hemskare.

Det var den om halshuggningen, då människorna kommo och togo blod för att bota sig för sjukdomar. Och det var den om kriget, då Agnetas mor flydde med sina syskon till skogen för att gömma sig för de vilda krigarna. Och så var det den om den lilla kvinnan, som de skulle till att begravva, och så var hon inte riktigt död, utan bultade i kistlocket med sina darrande fingrar, och när de så öppnade, så var hon så rädd, så rädd, så hon dog riktigt af bara rädsla.

Gamla Agneta suckade igen, tungt och hemlighetsfullt.

»Ack ja», sade hon, »det finns mycket här i världen, som en mänska inte kan begripa med sitt förstånd. Jag har sett och hört mycket i min dar, men det är inte något för barn».

»Ack jo», sade barnen och flyttade sig närmare intill elden i skrämselfull förbidan, för de sågo på Agneta, att nu var hon framme vid spökena och trollen.

Men Agneta satt tyst och stirrade in i flammorna.

»Har Agneta verkligen själf sett något, något spöke eller troll eller sådant?» frestade Eva.

»Om jag har sett!» sade Agneta, »jo, det kan hon lita på. Det är inte alla, som får se, men far och mor min såg och mors mor med, vi hör till en sån släkt.

En kväll då far min gick ensam hem från marknan fick han se själfvaste skogsnuftvan. Hon är skapad ackurat som en kvinnsperson, men är ihålig i ryggen, så hon är rädd som för krut att vända baken till. Nå, som du far min kom gåendes ensam genom mörka skogen, fick han höra något, som kom sjafsandes inifrån skogen.

'Jan', skrek det med detsamma — Jan var far mins dopnamn — 'Jan, hvar har du gjort af silkesbandet mitt?'

Och som han såg upp fick han se något ljusst och grannt, ackurat liknande ett fruntimmer, som stod där mellan träna och svängde på sig. Det hade långt, grannt hår, som böljade ända ner till hälarna på det och ögon som glindrade och smilade så han var inte god till att se färgen på dem. Och far min förstod med detsamma hvem han hade för sig.

'Inte har jag tagit silkesbandet ditt', sade han, 'du har det ju hängandes på ryggen. Vänd på dig, så ska' jag hjälpa dig!'

Knappt hade han sagt orden förr'n hon var försvunnen, men det hördes ett flatskratt inifrån skogen. Far min fick brådt att komma hem, men när han kom hem, var han så han skalf».

»Berätta något om näcken också!» bådo barnen. »Vet Agneta någon, som har sett näcken?»

»Ja», sade Agneta, »nog vet jag de som har sett'en, men han visar sig inte så ofta nu som förr. I mor mins ungdom var det en jänta, som han lockade ner till sig i vattnet med sitt spel. Jag tänker han är inte så led, näcken, att han vill ta död på en mänska, han har väl inte förstånd till att veta att en annan tar död på sig i vattnet. Det är synd åt näcken för han sörjer så obegripligt för att han inte har nå'n själ. Han sörjer och sörjer och spelar låtar, så det är likasom det skulle sucka och klaga nere i vattnet. Men en ska akta sig för att lyss på tocket, tocket är inte bra för en män'ska. Om det inte är något ondt med tockna där, så är det likafullt bäst för en mänska att inte ha något med dem att skaffa.

Se, det är så med hela det där byket, att de inte har någon själ. Men en kan tycka det är likasom synd åt dem, att de ingen har och att de aldrig ska kuuna komma till himlens salighet. Det

finns de ibland dom, som är riktigt beskedliga kräk. Småfolket eller vättarna, de kallar, kan va' obegripligt snälla, om de få ha sina ordningar i fred för mänskorna. I mor mins ungdom fanns det en så'n där vid hvarenda gård, nu för tiden märker man sällan af dem, men aldrig har det varit så'n trefnad i gårdarna och så'n lycka med kreaturen se'n de kommit undan.

Jag såg en så'n där liten knatte en gång i min ungdom. Det var en kväll jag kom gåendes uppåt herrgården hemma. Månjust var det, så en kunde räkna sandkornen. Just som jag kommer gåendes om knuten på lagården får jag se en tocken där liten knatte sitta gränslig på brunnsstången och dingla med benen. Röd lufva hade han, och fredlig och beskedlig såg han ut. — 'God dag', sade jag och neg, men begynte med detsamma att läsa fader vår, för en kan aldrig veta hvad det betyder när en får se tockna. Men knappt hade jag hunnit så långt som till: helgadt vare ditt namn, förr'n han var som bortblåst. Men samma natt dog det en piga där i gården».

Agneta böjde sig framåt och rörde sakta och betänksamt om i elden. »Jag har väl sett sånt som var värre än vättar», sade hon med en hes hviskning.

Barnen kastade snabba blickar bakom sig i skymningen och makade sig närmare samman. Lill-Stina drog sina ben under klädningsskjolen och gömde händerna under förklädet.

»Jag har sett tocket, som ända kan skrämman lifvet ur en mänska», fortsatte Agneta. »Jag minns en kväll hemma, då jag gick förbi kyrgårn. Det var om vintern och snön låg hvit hvart en såg. Släckt var det i stugorna och så tyst, så en kunde höra hjärtat bulsa i kroppen på sig. Just som jag viker om kyrkgårdsmuren blir jag varse att det lyser i kyrkfönstrena och så hör jag hur det spelar mycket sakta på orgelverket därinne. — Hvad är detta? tänker jag och blir ståendes, och med detsamma får jag se nå'n som kommer gåendes på stora gången upp till kyrkdörr'n, men just som det är framme vid dörr'n försvinner det, och med detsamma slocknar ljuset och spelet tystnar.

Då förstod jag att det inte var som det skulle, och jag fick brådt att komma hemåt, men när jag kom hem, var det så slut med mig, att jag dråsade omkull på sängen och blef liggandes, utan att kunna säga ett ord.»

»Hur såg det ut?» hviskade Eva.

»Hur det såg ut!» sade Agneta, »det vete fåglarna hur det

såg ut. Svart var det, ända som en skugga, ansiktet på't blef jag inte varse, men ledt var det, hvad det nu var, och inte var det nå'n mänska, så mycket kunde jag förstå. Hvad skulle en mänska där att göra midt i natten!»

»Är de alltid svarta — spökerna?» frågade Brita.

»Det är ömse med det», sade Agneta, »det finns nog dom som är hvita med».

»Det var en gång», fortfor Agneta, »en bonde, som for hemåt ifrån markna'n sent en kväll. Rätt som han kommer körande och ska öfver en bro, stannar märren och han får'na inte ur fläcken. Han bond' ger sig till att svära och dänga på märren med piskan. Men märren bara stegrar sig och frustar, det är slut att han får'na att gå. Då hoppar han af och hugger tag i betset på'na för att dra'na öfver bron. Men med detsamma blir han varse något hvitt, som står där orörligt midt på bron. Drucken var han och het till sinnet, och så ger han sig till att gå rätt på det med piskan».

»Ur vägen med dig, säger jag!» skriker han. »Hvad står du och drumderar?»

»Men när han kommer in på det, så är det inte annat än tomma luften. Och med detsamma är han så när att klifva rätt ned i ett stort hål. Bron var söndermurknad. Hade inte märren sett mer än karlen den gången, så hade de bägge dråsat i älfven den kvällen».

»Stod spöket där för att mota för hålet?» frågade Brita.

»Det gjorde fälle det», sade Agneta. »Det är mycket här i världen, som en mänska inte kan begripa med sitt förstånd».

»Det var ett snällt spöke», sade lill-Stina.

»En kan aldrig veta hvad det betyder att se tockna», fortsatte Agneta, »ömse kan det varda för godt och ömse för ondt. Men till det mesta varslar det för ondt. Mor m'n såg mycket, och själf har jag sett mycket som underligt var. Vi är af en tocken släkt, som ser tocket. I mor mins ungdom såg en mera till tockna där än en gör nu, det är liksom de skulle dra sig undan för den myckna civilisationen. Men kom inte och säg, att tockna inte finns!»

Agneta lutade sig framåt och stirrade in i glöden med sina små skumma ögon, och Eva och Brita och lill-Stina sutto gömda intill hvarandra i en enda hoppackad klunga. Det hade nu blifvit nästan mörkt i rummet. Det svarta låg på lur i vråarna, kom krypande och smygande och sträckte sig famlande och skrämmande.

»Berätta mer!» hviskade barnen.

»Nej», sade Agneta, »nu måste jag gå» — hon reste på sig,

släppte ned hunden och slätade till sin förkläde. »Nådan väntar på mig».

Barnen sågo på hvarandra, halft med ett leende, halft med en rysning. — Nu blandade Agneta ihop igen. — Men de tordes inte säga åt Agneta, att hon blandade ihop, att hennes »nådan», den gamla snälla mormor, varit död i tio år.

»Tack Agneta!» sade de, rusade upp från sina platser och slog upp dörren på vid gäffel.

Därute var lampan tänd, och Karin, husjungfrun, gick och dukade till kvällsmat. Det lyste i hvartenda hörn. Inte en vrå för ett spöke att gömma sig i. Det var välsignadt tryggt. Eva och Brita och lill-Stina sträckte på sina domnade armar och ben och plirade mot ljuset. — Inte *fanns* det några spöken och troll inte!

Men rysande roligt var det när gamla Agneta berättade.

Eugenie Beskow.

Ellen Keys »Lifslinjer».

Ellen Key har skänkt sitt land, eller rättare dess ungdom — ty det är till denna hon direkt vänder sig — ett nytt arbete till jul-gåfva. Det är en dryg bok om tvänne delar, och likväl utgör dessa blott hälften af arbetet, sådant det bebådas komma att föreligga i fullständigt skick. Möjligen kommer det ansenliga omfånget — och man bör tillägga det höga priset — att verka något afskräckande så väl på läsare som köpare, men Ellen Keys namn på titelbladet är i alla fall en borgen för att boken skall blifva läst och att de lärdomar den innehåller skola utöfva sina verkningar i vida kretsar.

Hvad handlar egentligen boken om? Jag tänker mig, att de flesta stå spörjande inför den vaga och omsvepsfulla titeln och gärna önska en vägledning innan de kasta sig in i arbetet själf. Det är en sådan vägledning, snarare än en kritik, jag med denna lilla uppsats afser att lämna. En verklig kritik af en författare fordrar ju ett ingående studium och en grundlig kännedom af det ämne hans arbete behandlar, och af lätt insedda skäl kan jag ej återropa en djupare kunskap beträffande den fråga, som utvecklas i »Lifslinjer»; ej heller känner jag till mer än en bråkdel af det kolossala käll-

skriftsmaterial, hvartill förf. hänvisar i slutet af andra delen. Trots dessa brister vågar jag mig in på försöket att afge ett referat öfver bokens innehåll, anseende mig äga samma berättigande för formen af min framställning som den Ellen Key gör anspråk på gent emot professor Norström: »att den får gälla hvad den — efter sin art och grad — kan gälla». Om Ellen Key gent emot professor Norström häfdar sin rätt till »systematiskt tänkande», må det vara mig tillåtet att behandla fröken Keys bok, hvarken som tänkare eller lärd. utan rätt och slätt som — kvinna.

* * *

»Liksom spåmannen letar i handens innersida efter lifslinjen, så söker tydaren af tidstecknen efter samma linje» — med dessa ord är anslaget gifvet till titeln, hvares undermening troligen skaffat mången hufvudbly. Ellen Key har sökt och funnit denna linje och med all tydlig klarhet fastslår hon dess namn och väsen. »Lifslinjen» det är med andra ord *kärleken* — märk, icke den allmänmänskliga, den kristna broderlighetens, den, som innefattas i orden: »du skall älska din nästa som dig själf», utan den erotiska känslan mellan man och kvinna, med andra ord *könskärleken*. — »*Individualismen på det erotiska området = frihet för kärlekens urval — se där lifslinjen*».

Att det emellertid är en linje, som icke löper rakt fram till målet, att dess bana beskriver en oändlighet med kurvor och slingringar, framgår oförtydbart bl. a. däraf, att förf. behöft öfver 600 sidor för att angifva dess läge, dess höjd och djup och definiera dess egenart.

För att kunna följa det invecklade linjenätet bör man först med förf. söka se frågan ur tvänne belysningar: det nu rådande sedlighetsbegreppet, det som stöder sig på nedärfda traditioner, och det af »nydanarne» bebådade. Den stora massan af folket står ännu fast i det förstnämnda; »lifstrons bekännare», den nya sedlighetens målsmän, bland hvilka förf., som naturligt är, räknar sig, se fram mot en ny tid, då man skall räkna med andra, friare lifsvärlden på kärlekens område.

Den nya sedlighetens apostlar äro icke i okunnighet om att ett förgripande på äktenskapet — den egentliga anfallspunkten — »detta så många släktens helgedom» — skall väcka förfäran hos flertalet, på samma gång inse de ock, att den nydaning de profetera icke är att vänta med ett slag — då det är med »årtusenden» de

räkna — men de veta tillika, »att det är genom de få högre stående, de, hvilkas behof och krafter äro mest förädlade, som en högre tillvaro slutligen äfven kommer de många till del». — Och i detta medvetande går förf. att sätta yxan till roten af trädet; d. v. s. till äktenskapet i dess nuvarande form. Bidrager den nu gällande äktenskapsidén till släktets stegring till allt större fullkomlighet? Detta är frågan. Behöfver jag säga, att »lifstrons bekännares» svar blir ett kategoriskt nej?

Det är emellertid ej endast den af Luther införda äktenskaps-seden, denne, som förf. kallar det, »grofhyfling af kärleken», som vägts och befunnits vara för lätt, ännu mer förkastlig anses »nyprotestantismens»*) äktenskapslära vara, emedan den väl med sin samtid bekänner kärlekens rätt inom människolifvet, men fordrar en begränsning af könskärleken, som är i hög grad lifshämmande. Vidare är det kristliga sedlighetsbegreppet oantagligt emedan det utgår från den villfarelsen, »att målet för människans jordelif är hennes utveckling till evighetsvarelse». För dem som *veta*, att endast »lifvet själf är lifvets mening», »att hvarje lif är själfändamål, ur den synpunkten, att det aldrig kan lefvas om igen» — för dem blir detta betraktelsesätt värdelöst. Och vidare, mena »nydanarne», måste den af kristendomen närda fördomen, »att den könsliga renheten i och för sig är ett så stort lifsvärde att det uppväger offret af alla andra» öfvervinnas. »En ungdom», säger förf. ytterligare under sin utläggning — och jag måste alltjämt citera, då anförandet af hennes egna ord är den enda möjlighet att följa tankegången — »en ungdom med breda skyggglappar, skyende sinnenas glädje, lifslustens lek, fantasiens rörlighet, en ungdom utan andlig vågsamhet, en sådan blir med all sin 'renhet', ett dött lifsvärde!»

Men det finnes ju en hel del andra faktorer än den religiösetiska, enligt hvilka sedlighetens barometerstånd måste betraktas. Ellen Key går dem alla in på lifvet. Hela sedlighetsfrågan, sådan den upptagits af vår tids sedlighetsiffrare befinnes vara snedvriden. En af riktningens ödesdigraste verkningar är, att den bland en del ungdom väcker ovilja mot kärleken. Med bekymmer spårar förf. en tilltagande asketisk läggning hos det yngre släktet. Och denna motvilja för kärlek finner man ej blott hos dem, som »hata Eros, emedan han aldrig bevisat dem någon nåd», (och dit räknar väl förf. den stora massan »könlösa arbetsbin» bland kvinnorna), utan den skara

*) Med detta namn betecknas den riktning inom tidens religiösa lif, hvilken representeras af en Klaveness, en Natanael Beskow m. fl.

fåvitska jungfrur, hvilka det stått fritt att träda inom himmelrikets portar, endast de förmått hålla kärlekens olja i sina lampor brinnande. — Härmed menar förf. den grupp nutidskvinnor, som betrakta äktenskapets högsta norm vara sympatisk vänskap o. s. v., »två vänners förening i plikten och glädjen att helt lefva för barnen, hvar till hör krafvet på fullkomlig återhållsamhet utom äktenskapet och självbehärskning inom det, på endast några få undantag när, nödvändiga för släktets tillvaro.»

För lifstrons bekännare blir denna slags könsmoral — den som i sin längst gående ytterlighet utmynnar i den Tolstoyska äktenskapsläran med dess asketiska misstro till könslifvet — djupt osedlig.

Hvilken kärlek är då sedlig? frågar man. »Den kärlek», blir svaret, »som tjänar lifvets uppåtgående utveckling.» »Kärleken hvars ursprung är själfva släktdriften måste djupare än någon annan själsrörelse vara förbunden med släktet» — Och villkoret för denna släktstegring är den mest obegränsade individuella frihet vid kärlekens urval — »Kärleken har nu», säger förf., »blifvit en stor andlig makt, en form af snille, jämförlig med hvarje annan skaparkraft på kulturens område — och man måste ge kärleken rätten att på sitt eget sätt bruka sin egen skaparmakt.» — Det nya i utvecklingstanken är det af denna »medvetet eller omedvetet närda modet att häfda kärlekens rätt mot samhällets, framtidens sed mot förtidens.»

»Det ord, som genom Eros blef kött och bor ibland oss, är det djupaste af alla: *Fröjd är fullkomlighet*.»

* * *

Så ungefär — med stöd af lösryckta citat, som jag dock sökt, så vidt möjligt, göra belysande för grundtanken i »Lifslinjer», — ter sig Ellen Keys nya religionssystem. Men för att kunna fatta dess rätta innebörd är kännedomen af de abstrakta trosformerna långt ifrån tillfyllest. Det är deras tillämpning på det lefvande lifvet som blir det väsentliga, och med mycken utförlighet utvecklar förf. ur praktisk såväl som ur teoretisk synpunkt de olika paragraferna i sin sedlighetslag, ställande, som alltid, fram parallellerna mellan det gamla och det nya, det bestående och det vardande. Hon delger oss således sina tankar angående engifte och månggifte — tidiga äktenskap — släktstegringsprincipen — moderskapet — rätten till moderskap — fri skilsmässa — förhållandet till familjen och samhället — »samhällsmoderlighet» o. s. v. och ändrar med ett utkast till en ny äktenskapslag.

Att genomgå alla de stadier på kärlekens evolutionsväg, som följas i »Lifslinjer», skulle här blifva för vidlyftigt, eller rättare svårigheterna skulle vara nästan oöfverkomliga, då man vid försöket att afge en detaljkritik oupphörligen måste känna sig häjdad af den oändlighet af motsägelser, som trängas så att säga på hvarje sida. Och likväl har det sagts, att Ellen Key aldrig i någon af sina böcker varit klarare än i denna!

Ja, så till vida är hon det, att man icke kan vara tveksam om den ståndpunkt hon själf intager till den lifstro, hvars dogmer hon fastslår. Hennes egen till fanatism gränsande öfvertygelse om det allena saliggörande i den nya religion hon bebådar, är höjd öfver allt tvifvel. Men ändå, vare sig det beror på att, till trots för det revolutionära i den riktning hon representerar, det nedärfda mot hennes vilja tar ut sin rätt, eller att det osystematiska i hennes sätt att tänka gör henne till en lekboll för en rik fantasi alla skiftningar, det logiska sammanhanget mellan teori och tillämpning slår slint här som i allt hvad hon skrifer.

Denna svaghet gör, som vi veta, det till en smal sak för skolade tänkare att blåsa omkull hennes system som ett korthus, men äfven för filosofiskt olärda läsare, och dit hör ju det stora flertalet af oss, skall det snart nog stå klart, att hela den af ett skimrande och öfverlastadt ordsvall uppkonstruerade lärobyggnaden icke duger att taga på utan att den faller i spillror. Den förfäran hvaraf man först gripes, då man ser allt hvad man betraktat som sant och rätt: dygd, plikt, trohet, heder, med andra ord alla de etiska lifsvärden, som vunnits genom en mödosam men säker sedlig utvecklingsgång, hvirfla om som i en sjudande häxkittel, skall snart lämna rum för en mer besinningsfull känsla. Det finnes sannerligen ej en aflägsen sannolikhet för att den i »Lifslinjer» utvecklade världsåskådningen, som »ut i Europa» redan nu lär räkna en liten skara bekännare, någonsin skall besitta jorden. Därtill är den alltför vag och dess lyckoförkunnelse alltför oviss. Ty en världsordning med den erotiska kärleken som lifsprincip, däri den utlofvade släktfullkomningen ställes i ett med årtusenden räknande perspektiv, synes minst sagdt lika höljd i det ofattbaras dunkel, som någonsin den evighetstro, från hvilken »de högt stående andarna» med en sådan bestämdhet tagit afstånd.

Och uppreser sig ej kulturmänniskan inom oss mot det för nedrande i att en instinkt som den könsliga kärlekens, blefve det allhärskande i vår tillvaro? Att häri ligger en utveckling, icke

en återgång till ett öfvervunnet naturtillstånd, är svårt att fatta. »Lifstrons bekännare» skola visserligen svara, att den kärlek de mena är så upphöjd, i sig innebär all jordisk fullkomlighet och all himmelens salighet, att den skall åstadkomma för individen en lyckostegring af så utomordentlig styrka, att i och med detsamma samhället och kulturen däraf skola tillföras oberäkneliga värden. Men vägen att nå detta mål — i fall det någonsin kommer att uppnås af andra än de få utvalda, de högst stående andarna — går genom djup och afgrunder, för hvilkas faror Ellen Key själf höjer allvarliga varningar. Ja, i sanning den förnämsta vederläggaren af Ellen Key är Ellen Key själf!

Men det är icke alla som kunna och vilja läsa hennes bok på detta sätt, med sitt eget klara förstånd och känsla för det logiska sammanhanget till pekpinne. Många — och i främsta rummet »den tänkande ungdom», till hvilken hon talar — skola läsa med helt andra sinnen. »Kärlek, än mera kärlek!» är ett lystringsord, till hvilka de unga låna ett villigt öra. Och den asketiska läggning, som Ellen Key finner vara ett så beklagligt tidstecken, torde icke vara så mycket att räkna på.

Det finnes knappast något hugskott på det erotiska området, som ej skulle kunna finna stöd för sig i Ellen Keys satser. Kärlekens frihet, upphöjd till religion, med åsidosättande af begreppet plikt — de s. k. »goda och onda» makterna, heter det på ett ställe, är ett spåkbruk, som bör afskaffas — hvad innebär det i sina längst gående konsekvenser annat än fullkomlig sedlig anarki? Hvad hjälper det t. ex. att hon på en sida uttryckligen afråder från tidiga giftermål, »i laga som olaga form», emedan de, som hon säger, »stanna otaliga ypperliga krafter i växten och ödelägga senare års fulla lyckomöjlighet», de många sidor hon fyller med dityramber till kärlekens lof, den misstro hon säger sig äga till könslig afhållsambet, den kraft, hvarmed hon understryker barnets plikt mot sig själf att ge »sitt eget väsen den högsta möjliga fulländning genom kärleken», äfven om det skulle krossa föräldrarnas hjärtan, hennes teoriers följdriktiga efterlefnad, skola ovillkorligen föra till ingående af tidiga, laglösa förbindelser med alla deras oberäkneliga följder.

Vackrare än hon har ju ingen talat om hemmets och familjens betydelse, om »hemminnen, hemsorger och hemfröjder, allt detta som, säger hon, ger en säregen ton, färg och doft åt hvarje människas skaplyne», och samtidigt arbetar hon med all makt att upplösa familjebanden. Hennes osäkra ståndpunkt till engiftesteorien, den

frihet hon kräfver för individen, att, då kärleken svalnat, i nya förbindelser utom äktenskapet söka nya erotiska erfarenheter utan hänsyn till barnen, ja, det förunderligaste af allt, den rätt hon tillerkänner den ensamma kvinnan, att, då hon erfar ett oeftergiffigt kraf på moderskap, tillfredsställa detta kraf, t. o. m. utan kärlek, och med vissheten att det barn hon bringar till världen aldrig skall lära känna en far! — innebär icke allt detta ett omstörtande af hemmets altare? Och ändå skola Ellen Key och hennes meningsfränder utan tvifvel vederlägga denna uppfattning med de ord man återfinner i inledningen:

»Sie haben meine Gedanken verderben
Und sagen: sie hätten mich wiederlegt».

Detta endast en axplockning ur den rika skörd af mot hvarandra stridande satser, som rymmas inom Ellen Keys »Lifslinier», familje- och samhällsupplösande i sig själfva, genom sina motsägelser dubbelt förrädiska.

Tills vidare må min redogörelse i all sin ofullständighet stanna här. Att sista ordet därmed icke är sagdt inom dessa spalter är min förhoppning, och detta må förklara dels luckorna, dels den objektivitet hvarmed jag sökt betrakta mitt ämne. Möjligen skall detta tolkas som en viss benägenhet att underskatta den frågas betydelse, som det här gäller. Men är det ej så, att då man känner som djupast, förskansar man sig gärna bakom en skenbar köld för att icke med sina ord sikta förbi målet? Den smärta och sorg jag känt öfver Ellen Keys bok — och jag vet att många kvinnor dela mina känslor — låter knappast uttrycka sig i ord. Man ser icke med kallt blod det heligaste man äger rifvas i trasor. Och hvad är heligare för oss kvinnor än den i vår natur nedlagda kyskhets- och renhetskänslan, den genom århundradens strider och lidanden fördjupade och luttrade, och tack vare hvilken vi kunna tro på möjligheten af en förädlad mänsklighet? Äfven den nya kärleksreligionens bekännare förmena sig ha skrivit renhet på sin fana — men samtidigt söka de draga ned och besudla de renhetsideal, som en högre kultur och en allt djupare känsla för individens människovärde visat vara de enda människovärdiga.

Det finnes dock ideal, byggda på evighetssanningar, således oomkullrunneliga. Det är på dem vi tro. Men det gäller också att strida för dem, en kamp på lif och död, hvarken mer eller mindre.

L. D—n.

»Samskolans vara eller icke vara.»

Helt nyligen har utkommit ett arbete af Fröken Milow^{*)}, hvori hon under ofvanstående rubrik upptager till diskussion frågan om samskolors införande här i Sverige på elementärskolestadiet. Sådana skolor finnas ju visserligen redan, ehuru till ett mycket begränsadt antal, men ändock har man rätt att säga, att för närvarande frågan är mera aktuel än någonsin. Som bekant väntas ganska snart efter riksdagens öppnande propositionen angående läroverksfrågan, och om ryktet talat sant, då det förmält, att denna kommer i hufvuddrag att följa läroverkskommitténs förslag, kommer däri äfven att framläggas ett förslag angående genomförande af samundervisning i en del af våra lägre elementarläroverk. Frågan står således på dagordningen, och man måste vara fröken Milow tacksam för den kraft, hvarmed hon betonar, att det är en ytterst viktig och genomgripande åtgärd, som föreslås i läroverkskommitténs yrkande på omdanande till samskolor af ett stort flertal af våra lägre gosskolor. En åtgärd så mycket mera betydelsefull som det tillika föreslås, att statsanslaget till flickskola i samma stad skall indragas, d. v. s. föräldrarna få ingen rättighet att välja, hvilken skolform de vilja begagna, såvida ej deras ekonomi gör det möjligt för dem att på annan ort skaffa undervisning åt sina barn.

Det har ofta synts mig, som om samskolefrågan löpte fara att drunkna i den stora diskussionen om läroverkskommitténs förslag, och detta har varit desto mera förvånansvärdt, som man hade väntat sig, att i denna punkt föräldrarna framför allt skulle känna sig manade att rycka in i striden. Föräldrarna, och i främsta rummet mödrarna, ty läroverkskommittén har varit en kommitté af uteslutande män, och kvinnorna ha därför skyldighet att ej tåga, såvida de ej hysa den uppfattningen, att kommitténs män varit nog fördomsfria, nog mångsidiga och nog entusiastiska för samskoleidén att arbeta fram ett förslag, som står idealet tämligen nära. Entusiasmen frånsäga sig emellertid kommitterade själfva på det bestämdaste och säga tydligt nog ifrån, att det som hos dem drivit fram samskoleförslaget är endast och allenast begäret att å ett så stort

^{*)} Amerikanska skolor. En skildring af Cecilia Milow.

flertal gossar som möjligt bereda tillfälle att aflägga realskoleexamen. Hvad de först försökt utreda är huruvida denna reform skulle behöfva skada flickorna och resultatet har blifvit, att ingen fara härför föreläge. För säkerhets skull bevilja de dock flickorna vissa lättnader, hvilka emellertid, om de begagna sig af dem, göra dem förlustiga rättigheten att aflägga realskoleexamen, hvaraf man på förhand kan sluta, att mycket få flickor komma att begagna sig af denna valfrihet.

Fröken Milow är emellertid af en motsatt uppfattning mot kommittén. Hon tror alldeles bestämdt, att flickorna skulle taga skada i de föreslagna samskolorna. Jag delar hennes åsikt, men icke af alldeles samma skäl som hon.

Fröken Milow utgår från den uppfattningen, att samskolan ej passar för flickorna, därför att man inrättar allt i den »med hänsyn till gossens fysiska förmåga att uthärda arbetet» m. m. Nej, det är detta man icke gör, eller rättare, föreslagit att göra, och det verkar öfverraskande, att fröken Milow efter sin skildring af amerikanska skolor ej känner sig hägad att tvifla därpå. Jag är ej viss på, att flickorna i den ålder, som skulle komma att tillhöra den föreslagna samskolan, äro så ömtåliga, i normala fall, som fröken Milow skildrar dem. Men jag vet, att äfven gossarna i den åldern behöfva aktas, och att de icke utan att taga skada kunna prestera någon betydligare mängd intellektuellt arbete.

Läroverkskommitténs förslag har utan tvifvel varit en missräkning för dem, som hoppats, att däri större hänsyn skulle tagas till ungdomens fysiska utveckling. Därom talas föga. I hela den digra boken finnes intet uttalande ens om gymnastiken. Ingen reduktion af det hittills brukliga antalet lästimmar föreslås. Under sådana förhållanden kan man beklaga, om flickskolorna utbytas mot samskolor, men ej nödvändigt därför, att man föredrar den förra skolformen framför den senare, utan därför, att man kan hoppas större anpassningsförmåga af en privatskola än af en statens skola. Samskolevännerna kunna ej utan bäfvan se kommitténs förslag realiseradt, därför att det synes dem, liksom fröken Milow, att man ej sökt ställa tillräckliga garantier för att samskolan blir den bästa möjliga. Hvilken ställning allmänheten kommer att intaga till samskoleidén beror i hög grad på huru dessa samskolor gestalta sig. Så må man tillse, att icke fel i organisationen föda misstro till själfva idén.

Vill staten införa en ny och i vårt land så pass opröfvad skol-

form som samskolan, synes det mig, liksom jag en gång förut i denna tidskrift uttalat,*) vara det enda riktiga, att åtminstone en af dess samskolor göras till en profskola d. v. s. lämnas full frihet att själfständigt söka utarbete den form, som för samskolan är den lämpligaste. Villkoret för att denna skolas arbete skall blifva framgångsrikt, är då naturligen främst det, att ett godt samarbete mellan dess manliga och kvinnliga krafter äger rum, men vidare, att man fastslår den principen, att skolans uppfostran ej bör utgöra hela uppfostran, det bör lämnas tid för hemmen att själfva taga hand om sina barn. Det är ej någon förtjänst af skolan att flytta öfver ansvaret från hemmen på sig. Den kan det för öfrigt ej, allraminst i vårt land, där interuat äro en sällsynthet.

Tager ej skolan i samma utsträckning som hittills barnens tid i anspråk, och minskar den i all synnerhet det bokliga arbetet, reduceras högst betydligt de svårigheter fröken Milow framhåller. Ett måttligt, regelbundet skolarbete behöfver ej skada friska flickor. Gymnastiken blir naturligen aldrig gemensam för gossar och flickor hela realskolan igenom, och det kan därför ingen svårighet blifva att erhålla befrielse därifrån.

Till sist ett observandum. Våra flickskolor pressa för närvarande i sina högsta klasser flickorna lika hårdt, som den föreslagna samskolan skulle komma att göra. D. v. s. vi böra ihågkomma, att det ej främst är för separatskolor vi behöfva kämpa, utan för skolor där eleverna, flickor som gossar, få undervisningen så ordnad, att deras fysiska utveckling ej försummas, skolor, ur hvilka en sund och frisk ungdom utträder med vaken håg och begär att utträtta något här i världen.

E. Cm.

Litteratur.

I sol och skugga. Dikter af *E. N. Söderberg*.

Det är icke lifvets fulla solsken ej heller dess djupaste skugga, som kommer strängarna på lyrikern Söderbergs instrument att vibrera. Det är våren och gryningen med deras friskhet och rosiga drömmar, det är skymningens blida vemod, som hans vackraste toner stå i samband med. Att vårvisorna i hans nya dikthäfte äro i majoritet bland naturstämningarna är ingen tillfällighet; det spi-

*) Se häft. 19—20 årg. 1900.

rande, unga och friska i naturen såväl som i människolifvet äger hans bästa sympatier och för det finner han tonfall och ord, lika enkla och osökta som känsligt vackra. Dikter sådana som »Vårbd», »En spelman», »Mitt lif i skuggan förrinner» hafva något af den äkta visans charme.

Mindre tilltalande äro författarens programdikter, »En strids-sång» och »Paroll», i synnerhet den sista. Den har ej nog indignation och eld, stoffet har förblifvit osmält och fyller ej ut den poetiska formen, som fått något tungt och torftigt med starka pro-sareminiscenser. Vi kunde väl behöfva varningsrop mot den riktning i tiden, som vill sopa bort allt gammalt och fäderneärfdt, men det måste vara klang och glöd i ett sådant rop.

Dikthäftet afslutas med några efterbildningar efter den tyske lyrikern Emanuel Geibel, hvars viston öfversättaren lyckligt synes hafva träffat. »Rühret nicht daran» framträder här i en vacker svensk dräkt och öfversättaren har funnit kraftiga och fulltoniga rim för sin tolkning af den dystra dikten om Dante.

S—d.

•

Värloften af *Frigga Carlberg*.

Bland den mångfald af böcker, som kvarlämnar ett mycket vagt intryck eller kanske intet intryck alls, finns det lyckligtvis ett litet fåtal, som tränger längre in och sätter själens strängar i rörelse. Det blir därvid under det man läser allt mindre fråga om ett litterärt arbete af högre eller lägre rang, det blir i stället som om ett stycke människolif trädde oss så nära till mötes, att vi nästan skrämmas af dess påtagliga verklighet. En sådan bok är Frigga Carlbergs lilla berättelse »Värloften». Trots den obestriddiga talang, som präglar framställningen, blir det tekniska något helt och hållet underordnad, och det är tydligt, att äfven författarinnan ställt den sidan af saken i bakgrunden. För den, som icke skrifer med penna och bläck allenast, utan släpper till något af sitt innersta jag, blifva uttrycksmedlen lika litet en hufvudsak som för den, hvilken talar om en gripande och sorglig historia för en deltagande vän. Men berättelsens verkan har icke blifvit lidande på det brådskande, spontana sätt, hvarpå den är framställd.

»Värloften» är en oändligt beklämmande historia om en ung och renhjärtad kvinna, som, drifven af svikna illusioner och förtälet inom ett litet samhälle, kastas ut i en storstads brusande hvirflar och där kämpar en förtviflad kamp mot nöd och sedliga frestelser, tills hon omsider förblöder i den ojämna striden. Hennes medfödda renhet håller henne dock uppe så länge som möjligt och hon ser sig förtviflad om efter en hjälpande hand, men denna hand räcket icke — icke förr än det är för sent. Och detta är den anklagelse, som boken riktar mot individen och samhället: icke att onda makter gå på rof efter själar, utan att hyggliga och ärbara människor likt prästen och leviten gå förbi den plundrade och sargade utan att

hjälpa, trygga i »den fariseiska rättrådighet, som i absolut tro på egen ofelbarhet dömer utan att pröfva, straffar utan att förlåta, som aldrig lärt, att den gyllene tornspiran på rättvisans tempel heter barmhärtighet».

Den, som är rädd för böcker med afgjord tendens, bör inte läsa »Världöften» och inte håller den, som fruktar att se en stygg och mörk verklighet in i ögonen. Ty denna bok hör till det sorgliga slaget och den tar på saker och ting med en realism, som lätt kunnat bli brutal, om inte en aldrig svikande finkänslighet hejdat pennan i rätta stunden. Men den som har mod att stanna inför en dyster och förödmjukande sanning och vill göra sig mödan att leta efter botemedlet — ja, hvarför inte den egna skulden — torde komma till läsningen med de rätta förutsättningarna.

Det starka intryck, som väckes af fru Carlbergs bok, har dock långt ifrån sin enda förklaring i den lidelsefulla värme, hvarmed hon behandlar ett af våra viktigaste sociala problem. Jag tror knappast det kan förnekas, att detta debutarbete ställer sin författare i ledet bland våra mera begåfvade skriftställarinnor. Det rymmes ej få äfven i berättarekonst mycket framstående ställen i den lilla boken, t. ex. skildringen af Julies båtfärd med den unge lotsen på aftonen af hennes konfirmationsdag, en liten tafla, som i sin rena fågning verkar nästan prerafaëlisk. Förträfflig i sin skarpa ironi är också skildringen af det ostentativa kvinnomötet med sin kontrast mellan de ihåliga fraserna från skönhetskultens läger och den skriande nöden hos samhällets olycksbarn. Inför sådana ställen och inför det myckna karaktäristiska och personliga glömmet man lätt en eller annan brist: ett alltför långt resonemang, som rycker berättelsen en smula ur sitt spår eller en karaktär, som förefaller litet för nattsvart i sin grofva skrymtaktighet.

Utomordentligt känsligt återgifven är också bokens slutscen. Inte för intet äro Julies sista ord till sin ungdomsvän: »Hjälp dem alla, som ha det svårt!» De orden kunde nästan stå som motto på denna sjäfulla lifsskildring, som ofta rör vid tillvarons mörkaste sidor, men tillika sträfvat efter att spanna en kärlekens bro öfver de mörka djupen.

F. E.

*

Ludolf Ursleu den yngres krönika af Richarda Huch. (Bem. öfversättning af Kerstin Måås).

»Ludolf Ursleu den yngres krönika», hvilken anses vara den i sitt hemland högt uppburne författarinnans förnämsta arbete, är en släkthistoria från Hamburg (»en nordtysk handelsstad» — namnet framgår af sammanhanget); handlingen försiggår i våra dagar, delvis under koleratiden. Den gammaldags titeln är emellertid icke vilseledande; det hvilat, trots det moderna innehållet, en stämning af gammalt öfver boken, utan att man riktigt kan säga, hur den har kommit dit. Den ligger icke i stilen, den ligger icke håller i skil-

dringen af själfva miljön, hvilken är jämförelsevis lätt skisserad; den utgår liksom från personerna själfva, från den poetiska luft, som omger dem. Dessa människor med de sällsamt klingande namnen från en förgången tid — Galeide, Ezard, Ludolf och andra, ett helt galleri — äro på ett beundransvärdt sätt tecknade så, att man känner, att de måste ha vuxit upp ur gammal grund och fått kultur i arf genom många släktled; deras karaktärer ha också i de flesta fall en storstiladt monumental läggning, som predisponerar för romantiska händelser, sådana, som icke riktigt höra hemma i vår tid. De äro emellertid på samma gång, särskildt de yngre af dem, i viss mening moderna människor, på intet sätt efterblifna; de ha upptagit moderna åskådningar, de kunna t. o. m. föra skeptiska eller frivola talesätt på tungan; men de äro alltid Ursleuarna, en släkt för sig och icke som andra, gammalt blått blod och aristokrater i hvarje tum, hvilka i all svaghet och alla förvilleiser dock ständigt bibehålla rasmärkena. — Man känner sig, särskildt i bokens förra del, kanske böjd att göra ett undantag för Ludolf den yngre själf, berättaren och åskådaren. Han förefaller icke riktigt att vara af samma virke som de andra, hans ungdomshistoria är skäligen banal och har knappast något verkligt *raison d'être* i boken. Men ehuru han i det följande tränges mera i bakgrunden, är likväl allt det karaktäristiska hos honom vid hvarje särskildt tillfälle framhållet så tydligt, att man kan följa hela hans utveckling, se hur familjedragen komma fram också hos honom, under det hans karaktär utmejslas och fördjupas — ända tills han, mätt af världen och sorgerna, söker en fristad i klostret, sedan släktens lycka gått i spillror och alla hans kära ligga i sina grafvar. Sällan torde en hel släkts skaplyne och därur sig följdriktigt utvecklande öde ha tecknats med större och säkrare konst än i denna bok.

En tysk anmälaré säger om »Ludolf Ursleu den yngres krönika», att den är en bok om skönhet och död. Man skulle också kunna säga, att den är en bok om människohjärtats hemlighetsfulla och ödesdigra makter och mest om kärlek, som blir tragisk. Den skildrar lidelsen med sköna och skrämmande färger. Och den pekar vemodigt på bräckligheten af all mänsklig lycka.

En episk klarhet och enkelhet kännetecknar framställningen. Det är beundransvärdt, hur väl den låter sig förena med det likaledes starkt framträdande, mystiskt romantiska draget till ett helt af fängslande skönhet och poesi. Så visst som det bland böcker likaväl som bland människor finnes aristokrater, så visst är »Ludolf Ursleu den yngres krönika» en bland dem.

E. Wbg.

Föreningsmeddelanden.

Stipendiefonderna. Enligt den 10 augusti 1901 upprättadt inbördes testamente emellan nyligen afidne disponenten Chr. Jörgensen i Nyköping och hans efterlevande maka fru Agnes Jörgensen, f. Sjöström,

har ett kapital af tio tusen kronor (10,000), donerats till en stipendiefond afsedd för kvinnor från Södermanlands län. Kapitalet kommer att utgå efter båda makarnas död.

*

Som Förbundets ombud hafva följande personer förklarats sig villiga att verka inom sina respektive hemorter: fröken Anna Eurenus i Malmö och fru Lindström född Lagergren i Kristinehamn.

*

Tidningen »Hemtrefnad», hvilken, som bekant, tillkommit på initiativ af en af Förbundets medlemmar, börjar med i år sin 6:e årgång. Vid Förbundets sista styrelsesammanträde valdes som förbundsrepresentanter i »Hemtrefnads» styrelse fröken L. Dahlgren samt efter fröken C. Wahrolin, som afsagt sig uppdraget, fröken C. Wahlström.

*

Kvinnornas användande i yrkes- och sundhetsinspektionen i England var ämnet för ett föredrag, som hölls den 3 sistlidne dec. kl. 7 e. m. å Nya hushållsskolans lokal af Förbundets stipendiat, fröken Kerstin Hesselgren, som i England studerat detta ämne.

*

En utställning af årets barn- och ungdomslitteratur, jämte de arbeten från föregående år, som af Förbundets bokkomité granskats och godkänts, har varit tillgänglig för allmänheten på Förbundets byrå veckan före jul.

Från skilda håll.

Södra Sveriges Sjuksköterskehem. Det länge planlagda sjuksköterskehem, hvartill pänningemedel insamlats från hela Södra Sverige, är nu öppnadt i Lund — Paradisgatan 3 — med rikstelefonnummer 417 och telegrafadress »Sköterskehemmet», Lund. Sex elever och två s. k. profelever, hvilka ämna utbilda sig till sjuksköterskor, hafva för närvarande där sin bostad. Därjämte äro anställda vid Hemmet två fullt utbildade sjuksköterskor, hvilka stå till allmänhetens tjänst som privatsköterskor mot ersättning enligt bestämd taxa.

Anstaltens hufvuduppgift är att åt unga kvinnor meddela en modern och fullständig sjuksköterskeutbildning. Kursen är tvåårig. Den teoretiska och större delen af den praktiska utbildningen är förlagd till sjukhuset i Lund och dess olika specialafdelningar, en del af den praktiska utbildningen är afsedd att förläggas till sjukhuset i Malmö, till hospitalet i Lund och till något större Epidemiesjukhus.

Utom denna sin hufvuduppgift går anstalten läkare och allmänhet tillhanda med anskaffande af sköterskor för privat vård och fasta platser, i den mån det är möjligt.

Böcker insända till Fredrika-Bremer-Förbundet.

(Forts. från häft. 20 1903, sid. 438).

- C. E. Fritzes K. Hofbokhandel:** *Baldwin, May*, Kamraternas stolthet. *Mansergh, Jessie*, Peggy åter i England.
- Hugo Geber:** *Huch, Ricarda*, Ludolf Ursleu den yngres krönika. *Snoilsky, Carl*, Samlade dikter, h. 1, 2, 3. *Strindberg, August*, Sagor. *Linder, Ulla*, Sesia. *Langlet, Mathilda*, Mamma tala om något roligt. *Kipling, Rudyard*, Hafvets hjältar. Andra upplagan. *Centerwall, Julius*, Olympia och de olympiska spelen.
- Ivar Hæggström:** *Johnston, Mary*, Dardens Audrey. *Lyll, Edna*, En vandrande riddare.
- Lars Hökerberg:** *Schoultz, Jeanne*, När det blef vår. *Blomkvist, Carl*, Allsings återställelse. *Beskow, Eugenie*, Sagor och äfventyr. *Kjölstad, Lars*, På landsbygden.
- Adolf Johnson:** *Mayne-Reid*, Buffeljägaren. *Horsley, Reginald*, Bland vildar. *Verne, Jules*, Blokadbrytaren. *Kapten Marryat*, Tjufskyttens son. *Marryat, Fr.*, Den lille vilden. *Eitner, Martha*, Eleonor, Rosen i Benares. Leksaksdrömmen. Små berättelser för smått folk. Kisse-Missarna. Året rundt. Äfventyrsböcker 63—74.
- Kvinnoförbundet för Sveriges sjöförsvär:** Friska vindar.
- Ljus förlag:** Hemmets kokbok, h. 8—13. *Spillman, J.*, Jerusalems förstöring, h. 5—11. *Sandelin, Ellen*, Kvinnokroppen, dess byggnad och hygien. *Nordensvan, Georg*, Bildkonsten. *Egidy, Emmy von*, Marie-Elisa. *Hallendorf, C.*, Vårt lands historia. *Larsen, Karl*, Sexton år. *Zwilmeyer, Dikken*, Prästgårds-Annika. *Noreen, Ad.*, De nordiska språken.
- Nordin & Josephson:** Social tidskrifts bibliotek N:o 2.
- P. A. Norstedt & Söner:** *Fryxell, Anders*, Berättelser ur svenska historien, nationalupplaga 129—155. Meddelanden från Kommersekollegii afdelning för arbetsstatistik. *Kerfstedt, Amanda*, Tipp. *Maclaren, Jan*, Små vildar. *Aanrud, Hans*, Morska pojkar. *J. H.*, Hemmet på holmen. *Michelet, Marie*, Puck. Hos mormor. *Lagerlöf, Hedvig*, Två vänner. *Widerström, Karolina*, Kvinnohygien. 2:a uppl.
- Palmquists aktiebolag:** *Falk, Elin*, Friskgymnastik. *I. Hegan, Alice, Caldwell*, Fru Wiggs på Kåltäppan.
- Aktiebolaget Puritas:** Puritas bibliotek, serien I, del I, h. 9—10.
- W. Schultz:** Skrifter i teologiska och kyrkliga ämnen tillägnade domprosten C. A. Torén.
- Oscar Schepens & C:o:** Rapports annuels de l'inspection du travail en Belgique. 8:me année 1902.
- N. J. Schedin:** *Söderberg, E. N.*, I sol och skugga.

(Forts. i följande hälfte.)

Ellen Fries' bibliotek

är öppet *Måndagar* kl. $\frac{1}{2}$ 12— $\frac{1}{2}$ 1 e. m.

» *Onsdagar* » 3—4 » »

» *Fredagar* » 3—4 » »

Biblioteket är mot skriftlig borgensförbindelse af känd förbundsmedlem afgiftsfritt tillgängligt för kvinnor, som egna sig åt studiet af historia och närliggande ämnen.

Det är dessutom tillgängligt för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

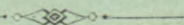
Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Upplysningar lämnas om kvinnans kommunala rättigheter, såsom angående rösträtt vid val af stadsfullmäktige, prester, skolråd, ledamöter af fattigvårdsstyrelsen m. m.

Anmälan.

Dagny, utgifven af och organ för *Fredrika-Bremer-Förbundet*, anmäler med **1904** sin 19:de årgång. Tidskriften skall fortfarande ha till sin hufvuduppgift att verka för en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt, såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende.

Liksom tillförene skall *Dagny* beakta kvinnofrågan och alla dess företeelser samt ägna sin uppmärksamhet åt olika områden af kvinnlig verksamhet, så väl de praktiska som de intellektuella. Ehuru största utrymmet är förbehållet åt sociala frågor, stå de litterära intressena, i all synnerhet de litteraturalster, som behandla kvinnorörelsen i in- och utlandet, äfven på tidskriftens program. Öfversikter och notiser, kortare berättelser, resebref, biografiska och historiska utkast m. m. skola allthjämt rikligt i tidskriften inslyta.

Dagny redigeras af fröken *Lotten Dahlgren*, till hvilken, under Förbundets adress, alla bidrag till och meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagny utkommer **1904** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af *Fredrika-Bremer-Förbundet* » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken *Ingeborg Bergström*, 31 Östermalmsgatan 31.

Adresser:

Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.

Rikstelefon 27 62.

Förbundets byrå öppen 11—4.

Allm. tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyrå:
Tunnelgatan 25.

Rikstelef. 68 98.

A. T. 82 11.